

Átányi Református Egyházközség

3371 Átány, Templom út 2.

06-36/482-805

3371atany@gmail.com

www.tirek.hu/lap/atany

1

KUTATÁSI TERV

Készítette:

Saskői Szilvia

- Dr. Bali János és Máté György közreműködésével –

Üllő, 2018. május 25.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

TARTALOMJEGYZÉK

- BEVEZETÉS – A VALLÁS, HIT ÉS FELEKEZET
KUTATÁSÁNAK ALAPDILEMMÁI 3. o.
- A VALLÁSOSság ALAKULÁSA KÖZÉP-KELET EURÓPÁBAN ÉS
MAGYARORSZÁGON A 20. SZÁZAD KÖZEPÉTŐL 8. o.
- A KUTATÁSI MEGVALÓSÍTÁSÁNAK LÉPCSŐI 10. o.
 - Települések, fogalmak, a projekt tudományos célja 10. o.
 - Átány 11. o.
 - Rimaszombat és a közeli református települések 13. o.
 - Haraszti 14. o.
 - Előzetes elképzelések 15. o.
 - Közvetett célcsoport 17. o.
 - Közvetlen célcsoport 18. o.
 - Kutatás és módszertani elemzés 18. o.
 - 1. Kérdőíves kutatás 18. o.
 - 2. Társadalomtudományi interjúk 18. o.
 - 3. Résztvevő megfigyelés 19. o.
 - Tervezett interjúalanyok 20. o.
 - Interjúvázlat 21. o.
- A KÉRDŐÍVES KUTATÁS PROBLEMATIKÁJA 24. o.
 - A református egyház szerepe a közösségek fennmaradásában 24. o.
 - A magyar reformátusság kutatása kérdőíves módszerrel 32. o.
 - Határon „innen” és „túli” 44. o.
- IRODALOM 45. o.
- ÁLTALÁNOSABB SZAKIRODALMI TÉTELEK A VALLÁS TÉMAKÖRÉBEN 52. o.
- KÉRDŐÍV 58. o.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

BEVEZETÉS – A VALLÁS, HIT ÉS FELEKEZET KUTATÁSÁNAK ALAPDILEMMÁI

A vallás kutatása a társadalomtudományok számára mindig is az egyik legnehezebb kihívást jelentő feladata volt. A tudományos megismerés racionalitása, látszólag szemben áll a vallás irracionálisával, transzcendenciájával. Maga a vallás témájának konceptualizációja és operacionalizációja is problémás: mi is a vallásosság mérőszáma, a vallásos gyakorlatban vagy az eleven hitben kell keresni azt?! A Kárpát-medencei magyar közösségek vallásosságának további nehézsége, hogy a rendszerváltáskor újjáéledő, átrendezendő vallásosság (vagy vallási igény) miként helyezhető el egy értékvesztett, a modernitást a szekularizációval párhuzamosan megismerő, késő modern társadalomban? Különösen aktuális kérdés, hogy a 2000-es években terjedő spiritualista és New Wave irányzatokat miképp különítsük el a történelmi egyházak által gondozott vallásosságtól. S bár ezek az irányzatok is hajlamosan a közösségépítésre, mégis megállapíthatjuk, hogy az általunk vizsgált vallásosság a közösségi aspektusában azáltal képes a leginkább hatást gyakorolni azáltal, hogy intézményi keretrendszerében kötődést, elkötelezettséget, értelmes/tartalmas programokban való részvételt biztosít. Ezeket a funkciókat önmagukban azonban más intézmények (iskolák, gyermekvédelmi intézmények, sportklubok stb.) is tudnák biztosítani, a vallásosság azonban a hitek, hitelvek közös rendszere által tud hozzáadott értéket képviselni. A vallásosság képes hatni olyan személyes tulajdonságokra, karakterjegyekre, amelyek visszatartó erővel bírhatnak a destruktív magatartásokra. A vallásosság korrelál az alázattal, a hálával és a megbocsátással, amelyek befolyásolják a proszociális magatartásformákat. Vizsgálatok igazolták, hogy a vallásosság és a személyiség ötfaktoros modellje összefüggésben áll egymással, vagyis a vallásosság hat a barátságosságra, az extroverzióra, a lelkiismeretességre, az érzelmi stabilitásra. A felsorolt személyiségjegyek fejlődése meghatározza az egyén beállítódását is, ami közvetett módon testet ölt(het) a viselkedésben is. A vallásosságnak van egy olyan speciális arca, amellyel a személyiség egészére képes hatást gyakorolni. Amennyiben a vallásosságot és a személyiségpszichológiai tudást összekapcsoljuk, kiviláglik, hogy a vallásosság egy konkrét megtérítési élmény esetében, vagy pedig a vallásosság fokozatos (ámde célirányos) fejlődés esetén elérheti azt a szintet, amelyben a

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

személyiség kiteljesedik, és értékrendbeli/érzelmi stabilitása miatt szinte kizárható a deviáns magatartások tanúsítása. A vallásosság „működése” itt valóban többlépcsős, közvetett hatásként értelmezhető, amelyben a protektív tényező a vallásos megtérés maga és a vallásos érzület, értékfelfogás és életszemlélet kiérlelt, fejlett szintje. A vallásosság ehelyütt részben fejlődés-lélektani mezsgyére, részben életcél tételező funkciójára, nem utolsósorban pedig az értékrendi szerepében interpretálható. Összességében ez a vallás morális/etikai arcát jelenti. Hesz Ágnes (2014) rövid írása a vallás kétarcúságát emeli ki. *„Az egyik a vallást önmagában való, autonóm jelenségnek látja, amelynek léte nem vezethető vissza külső, például pszichológiai, társadalmi vagy materiális okokra, következésképpen megérteni is csak önmagában lehet. [...] A kutatások másik csoportjába azok a munkák tartoznak, amelyek a vallást elsődlegesen társadalmi ténynek tekintik, létrejöttét pszichológiai vagy társadalmi szükségletekkel magyarázzák, és elsősorban a vallások társadalmi, politikai és gazdasági beágyazottságának feltárását tekintik feladatuknak, a vallás e mezőkben játszott szerepét próbálják megérteni.”* Ebből következik, hogy a vallás kutatásának módszertanát is legalább két irányban szükséges kidolgozni. Ugyanezt támasztja alá a vallásosság szociológiai kutatásának története, mely ugyanezt a felismerést hordozta az elmúlt évtizedekben, vagyis ez talán az egyik legösszetettebb szociológiai feladat, mivel a vallásosságnak számos – objektív mércével alig, vagy nehezen mérhető – dimenziója van. Diósi Dávid ezt így fogalmazza meg: *„Korunk vallásos tüneteinek szociológiai feltérképezése sem egyszerű. A steril „kérdéss – (és igen-nemmel) felelek” körkérdések aligha árulnak el valamit a vallásos jelenség finom struktúráiról az egyénben, hiszen a vallásos teret érintő véleménykutatás, a belső folyamatok nemegyszer az individuum által vívmányként elkönyvelt pillanatszerű élményét rögzíti, míg a mögötte álló eredettörténetről egyáltalán nem vesz tudomást.”* Sokáig az is kérdés volt a tudományban, hogy a vallásosság multidimenzionális koncepció mentén vagy egyetlen faktor mentén vizsgálendő. Gorsuch és McFarland amellet foglaltak állást, hogy a vallásosságot mindenképpen több oldalról kell vizsgálni, ugyanis csak így kaphatunk megbízható eredményeket. A vallásosság mérése – még az USA-ban is – kezdetben egyet jelentett a közösségi részvétel vizsgálatával, ehhez csatlakoztak később a vallásosság privát természetére, szubjektívebb aspektusaira vonatkozó kutatások, amelyek már az imádságra illetőleg az elektronikus médiafogyasztásra is vonatkoztak. A legutóbbi évek, évtizedek eredménye

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

az, hogy a spiritualitás, személyes hitelvek kérdése is a kutatói érdeklődés tárgyává vált. Larson és Johnson azt térképezték fel, hogy a vallásosság és a bűnelkövetés kapcsolatának elemzésére hány tanulmány készült 1980-tól 1997-ig, s ezek a vallás hányféle aspektusára vonatkoztak. A 40 kutatást felölelő vizsgálatból az derült ki, hogy döntően hat faktort vettek számításba a vizsgálatok:

- a) a templomba járás/közösségi részvétel;
- b) mennyire fontos a vallásosság a megkérdezett számára (ezt többféle kontextusban is mérik: vagy független változóként vagy a templomba járással, imádkozással együttesen);
- c) felekezeti hovatartozás;
- d) imádkozás (az imádság gyakorisága, az ima fontossága az életben);
- e) az egyházi tanítások tanulmányozása (Biblia, Korán stb. olvasása);
- f.) vallásos aktivitás (ez jelenthet egyházon kívüli és vallási közösségen belüli vallásos tevékenységet is).

Érdekesség, hogy a 40 áttekintett kutatásból mindössze három olyan volt, amelyben a vallásosságnak mind a hat aspektusát tekintetbe vették. (Lásd: dr. Sárík 2016, 140-141.) Ennél szélesebb körű vallásosság mérések is ismertek. „Az amerikai kutatások a vallásosság 10 ismérvét sorolták fel, amelyek meghatározók az egyén vallásossága szempontjából:

- a) részvétel valamilyen vallási/spirituális közösség életében, kapcsolattartás hasonlóan gondolkodókkal, baráti körrel;
- b) részvétel spirituális eseményeken vagy tevékenységekben;
- c) vallásos, spirituális sorsfordító események, melyek megváltoztatták az egyén életről, halálról, világról vallott életfelfogását;
- d) gyakorlati vallásosság/spiritualitás: imádkozás, meditáció;
- e) vallásos/spirituális támogatás: a vallásos, spirituális gondolkodásmód által összehozott emberek részéről egymás kölcsönös támogatása;
- f) vallásos/spirituális megbirkózás: a vallásos, spirituális gondolkodásmód felhasználása az életproblémák vagy stresszhelyzetek megoldásában;
- g) vallásos./spirituális gondolkodás és értékek jelenléte;
- h) vallásos/spirituális elköteleződés;

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

- i) vallásos/spirituális megnyilvánulás az interperszonális kapcsolatokban;
- j) vallásos/spirituális megnyilvánulás az érzelmek szintjén és az ezzel kapcsolatos élmények.
(Kovács – Pikó, 2009, 30.)

Rosta Gergely járta körül a legpontosabban a vallásosság és a vallási felekezethez tartozás kérdését (Rosta, 2011). A szerző a felekezeti hovatartozást az EVS (Európai Értékvizsgálat) 2008-as adatai alapján határozta meg, amely szerint „a magyar felnőttek alig több mint a fele (55%) válaszol igennel arra a kérdésre, hogy tartozik-e valamilyen felekezethez. A katolikusnak kereszteltek 62%-a tartja magát felekezethez tartozónak, a reformátusok 61%-a, az evangélikusok esetében pedig 52% ez az arány. A felekezeti tagság és a vallási önmeghatározás kapcsolatát jól jellemzi, hogy egyfelől, akik valamilyen vallási felekezethez tartozónak mondják magukat, azok majd’ egyharmada tartja magát vallása tanítása szerint vallásosnak, míg 55%-uk a maguk módján vallásos (15%-uk pedig nem tartja magát vallásosnak, vagy pedig nem tudja eldönteni, hogy vallásos vagy sem). Másfelől pedig akik nem tartoznak semmilyen felekezethez, azok 40%-a tartja magát a maga módján vallásosnak. Másképpen fogalmazva, a felekezeti hovatartozás érdemben semmit nem mond el az egyén valódi vallásosságáról, hiszen a felekezeten kívüliek és a felekezeten belül lévők közül egyaránt találunk olyanokat, akik a maguk módján bár, de valamiféle vallási kötődést mutatnak. A felekezeti hovatartozás, precízebben fogalmazva „felekezeti valahová tartozás” érdemben azonban nem mond semmit a vallásosság tartalmáról, hiszen a felekezeten kívüliek és a felekezeten belüliek között egyaránt találunk olyanokat, akik a maguk módján bár, de valamiféle vallási kötődést mutatnak. Fontos tartalmi és módszertani mérföldkövet jelentenek Tomka Miklós kutatásai, aki a „vallásos” és a „nem vallásos” végletei közötti úrt, a „köztes” állapotokat is fel szerette volna térképezni. Tomka felmérésének a kérdőívbe bekerültek a vallásos vagyok, a magam módján vallásos vagyok, és a nem vagyok vallásos választási kategóriák. Az egyháziisan hívő egyén vallásossága tartalmilag és formailag is könnyen besorolható, hiszen főszabály szerint az egyháziisan hívő nemcsak templomba jár, imádkozik – vagyis vallásgyakorló, hanem a vallás intellektuális dimenziójában az egyház által megkötött és meghatározott hitelvekhez igazodik. A nem vallásosak paraméterei szintén viszonylag egyszerűen körülírhatóak, hiszen a vallás tagadása – bár különböző mélységű lehet az ateizmustól az antiteizmusig – abban közös, hogy a vallást (és Istent) nem tekinti élete részének. Világmagyarázatuk

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

jellemzően tudományos, lélektani kapcsolódás a transzcendenshez nincsen. Az emberi lélek működésére adott válaszaik – intellektuális szinttől és társadalmi beágyazottságtól függően - a pszichológia diszciplináris körébe vonhatók. A maga módján vallásos terminus azonban tartalmilag széles kategóriát ölel fel. A maga módján vallásos egyén hite és vallásgyakorlása nagyon különböző újabb típusokat hozhat létre, aminek értelmezése csak azok által – a posztmodern tudományosság által is favorizált mérésekkel tárhatók fel – amelyek vizsgálják a vallásosság külső és belső elemeit, lélektani vonatkozásait, a vallásgyakorlás, vagy egyes hitelemek arányát. A maga módján vallásos mellett megjelenik még kategória e tekintetben nagyjában-egészében együttértelmezendő a döntésképtelennel, azonban a valláshoz való hozzáállása mégis más. A maga módján vallásos ugyanis leteszi a voksát a vallás mellett, csak annak tartalma a bizonytalan, de legalábbis egyénre szabott. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a maga módján vallásos szükségszerűen vegyít pl. keresztény és örökvilág-törvényt hirdető vallási (pl. buddhista vagy konfuciánus) tanokat; azonban egyéni vallásosságában többféle felfogás is megfér egymás mellett. Ezért tapasztalható manapság, hogy akár templomba járó keresztények is foglalkoznak ezoterikus tanokkal: asztrológiával, stb. A maga módján vallásos meghatározás tehát – bár átfogó volta miatt hasznos kategória – tartalmilag nehezen kalibrálható. Hegedűs Rita az egyes vallásosság típusokat a modernitás tengely mentén is besorolja:

„A premodern társadalom egycentrumú és hierarchikus elrendezésű, s ez a kultúrára és világnézetre érvényes. Léteznek ugyan itt is intenzitásbeli különbségek, de egy rendszerről van szó. Ezzel szemben a modern társadalom plurális, ahol ami a vallásosságot illeti, nem egyszerűen ezerféle vallás él egymás mellett, amik közül egyes ember választhat, hanem – empirikus tapasztalataink szerint – három fő világnézeti típus különül el egymástól:

- *egyházias vallásosság – ez kb. a premodern kor vallásosságának folytatása, tartalmában sokat változott*
- *vallással való szembefordulás, elszigetelődés – ez a premodern társadalom nem vallásos végpontjának mai megjelenési formája*
- *maga módján vallásosság – ez a többség, szinkretista, személyes döntő, de csak átmeneti döntéseket hozók tábora, ez a típus vallásosságot nem tudja/nem akarja intézményesíteni.”* (Hegedűs, 2000, 19.)

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

Kutatási módszertanában Gereben Ferenc és Tomka Miklós kutatásai kiemelésre érdemlőek. A szóban forgó mű (Gereben – Tomka, 2000) két tanulmányt tartalmaz. Az egyiknek Tomka Miklós, a másiknak Gereben Ferenc a szerzője. E művet a Kerkai Jenő Egyházzociológiai Intézet adta közre, amely kiadás már mindkét tanulmány esetében egy bővített kiadás. Mindkét tanulmány egy nagyobb tudományos kutatás részeként íródott. A kutatások háromféle társadalmi környezetben (erdélyi magyar, erdélyi román, magyarországi) zajlottak. A kutatás a módszereket tekintve kérdőíves formában történt. A teljes erdélyi és az erdélyi magyar felnőtt népesség körében kb 1000-1000 fős reprezentatív mintával. Tomka Miklós tanulmányában a vallásosság látható (települések képe, lakások berendezése), valamint belső (hit, vallásgyakorlat, vallásos önértékelés, egyházhoz való viszony, a jövő vallásossági esélyei) megnyilvánulásaiával foglalkozik. Gereben Ferenc főként az erdélyi magyarok identitásával foglalkozott, amelynek fontos része volt a vallásosság, de megjelenik a művében a nemzeti önkép, a történelmi tudat, a nyelvhasználat és a művelődési szokások is. Gereben tanulmánya egy 949 fős kutatáson alapszik. A Kerkai Jenő Egyházzociológiai Intézet munkáját segítette a kérdőíves adatfelvétel megszervezésében és lebonyolításában a budapesti Balázs Ferenc Intézet és erdélyi társintézete, a Stúdium Társadalomkutató Műhely. A kérdőívet a két szerző, Tomka és Gereben állította össze. Tomka kérdései a valláshoz, a hithez, az egyházhoz való kapcsolatot vizsgálták, Gereben kérdései pedig a nemzeti azonosságtudat különböző alkotóelemeire, a történelmi tudatra és a nemzeti önképre és jövőképre, a nyelvhasználati és művelődés szokásokra vonatkoztak, valamint mindezek vallásossággal való kapcsolatát vizsgálták.

A VALLÁSOSSÁG ALAKULÁSA KÖZÉP-KELET EURÓPÁBAN ÉS MAGYARORSZÁGON A 20. SZÁZAD KÖZEPÉTŐL

Hegedűs Rita kutatásai alapján fontos hangsúlyozni, hogy létezik egy „devolúciós” paradigma, miszerint Európában a vallás a 20. században veszít a jelentőségéből. Tehát a vallás elveszti integráló szerepét, az alrendszerekre bomló társadalomban egy lesz a sok alrendszer közül, már nem áll fenn egyértelmű megfelelés társadalmi és vallási között. A Max Weber által „varázstalanítottak” nevezett, racionalizált, bürokratizált, technicizált világban már nem a vallás logikája az irányadó, s

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

ezen túl magát a vallásos világszemléletet is kikezdi a tudományos, racionális gondolkodás elterjedése. Wilson szerint a vallás presztízsveszteséget szenved velük szemben ebben a folyamatban. Egyébként pedig a vallásos világszemlélet egyeduralmát már nem támogatja többé egységes közösségként a társadalom. Wilson szerint a közösségi társadalomszervezés elmúltával a vallás igazi közege elveszett. A lokális, a szemtől szembeni, teljes emberi személyiséget bevonó kapcsolatok világa volt ez. Azok a vallási megújulási törekvések, mozgalmak, amelyek a közösségteremtést tűzik ki célul, meddő kísérletek, kelthetik a közösségiség érzését, egyeseknek kielégíthetik az ilyen igényeit, de ettől a domináns társadalomszerveződés a személytelen, bürokratikus kapcsolatokon fog már nyugodni. Ezért a vallásosság mint olyan is marginalizálódik. (Hegedűs, 2000, 21) E szemléletmód alapján még George Fraser etnológus fektette le, aki a 20. század elején a mágikus, a vallásos és a tudományok világkép és gondolkodásmód evolúciójáról értekezett, ami ugyanezt sugallja, vagyis a tudományos világkép előbb-utóbb felváltja a vallásos gondolkodás rendszerét. Már a korában is sok vitára okot adó elképzelést napjainkban még könnyebb cáfolni. Hozzá kell tenni, hogy a Magyarországon megfigyelt vallásosság alapvetően eltér a nyugatitól: egyrészt annál alacsonyabb fokú, főleg a fiatalabb nemzedékekben, másrészt a vallásosak a társadalmi struktúrában elfoglalt pozíció tekintetében sokkal hátrányosabb helyzetűek, a magyar (egyháziasan) vallásos népesség többsége a társadalom peremén helyezkedik el. Az előbbi két elmélet bizonyos fokú összeötvözésével jutunk el a harmadik lehetőségig: a nyugati szekularizációs tézis, illetve a vallásüldözés tézis ellenében a kevert, mondhatnánk, szocialista szekularizáció feltételezéséig. (Tomka, 1990, 1998) Ez a megközelítés a Hankiss Elemér által megfogalmazott “felemás” modernizáció mintájára a vallásosság alakulásában is sajátos “keleti” típust feltételez. Eszerint Magyarországon a diktatórikus, majd autoritárius rendszer szétzúzta a közösségeket, megpróbálta megtörni az egyéni kezdeményezést, a hatalomnak való teljes ideológiai alávetettséget akart, s ez a hirtelen jött, erőltetett iparosítással, városiasodással, valamint a hatvanas-hetvenes években lehetővé vált megnövekedett fogyasztással, illetve felhalmozással egy olyan atomizált és individualizált társadalmat hozott létre, amelyben megrendültek a hagyományos értékek, s egyfajta anomikus állapot jött létre. Ennek egyik megnyilvánulása a vallásosság extrém fokú visszaszorulása is. Csak amikor a társadalom elkezd magához térni, újjászerveződni, akkor jelentkezik a vallásosság terén a megújulás,

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

megerősödés. Ahogy Tomka Miklós megfogalmazza, mindez egy kivételes történelmi-társadalmi helyzetnek, egy emberellenes hatolom „társadalmi kísérletének” a következménye. A kísérletnek vége van, s a társadalom lassacskán érvényesíti saját öntörvényűségét. (Tomka, 1990, 542.) Talán csak megfogalmazás kérdése, hogy ráadásul vagy ennek részeként a rendszer egészében valóban megfigyelhető volt a vallásüldözés, ill. vallás elleni diszkrimináció is. A lényeg ebben a megközelítésben, hogy a mostani vallási helyzet nem a társadalom természetes fejlődésének következménye, hanem annak torzulásából ered. Ez a tézis részben ellene mond az elsőnek, de úgy is tekinthető, mint a másodiknak árnyaltabb megfogalmazása. (Hegedűs, 2000)

A KUTATÁSI MEGVALÓSÍTÁSÁNAK LÉPCSŐI

Települések, fogalmak, a projekt tudományos célja

A pályázat kapcsán megvalósuló tudományos kutatás célja, hogy feltérképezzük azokat az kapcsolatokat és összefüggéseket, amelyek a vallás, a kultúra és a közösség fogalmak mentén mutatkoznak napjainkban. A kutatás református településeken, régiókban zajlik. Fő központja a Heves megyei Átány község, valamint a közeli Heves városa. Hozzájuk hasonlóan jelentős református lakossággal bír a történelmi Gömör-Kishont vármegyéhez tartozó Rimaszombat, illetve a közvetlen környezetében lévő magyar többségű vidék. A kutatás kiterjed a szintén határon túli, ma Horvátország részét képező Harasztira is. A tudományos vizsgálat további párhuzamokat merít más református településekről is.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

Átányi Református Egyházközség

3371 Átány, Templom út 2.

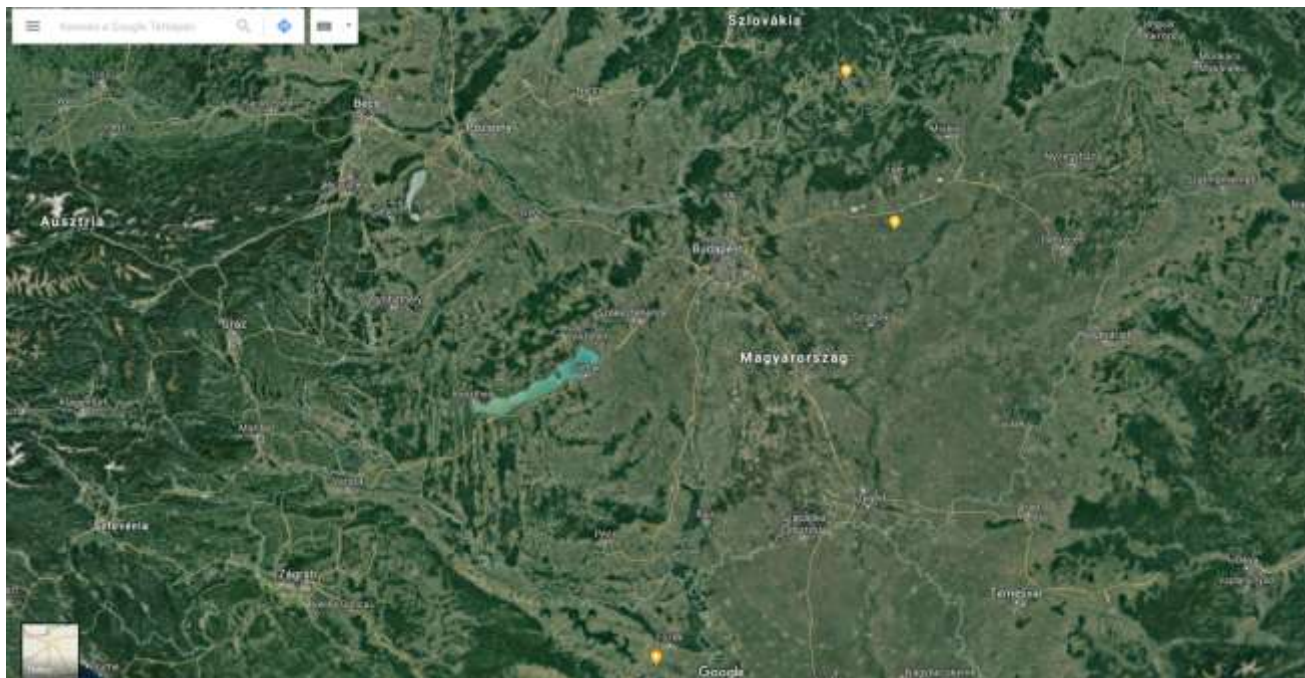
06-36/482-805

3371atany@gmail.com

www.tirek.hu/lap/atany

11

A három vizsgált település sárga színű jellel jelölve

A három vizsgált település sokban hasonlít egymáshoz, több minden összeköti őket, azonban bizonyos szempontból három különböző vidék és közösség. (A trianoni határmódosítások következtében más-más országhoz tartoznak, más-más kihívásokkal néznek szembe nap mint nap.) Rimaszombat mindig is egy felvidéki városias település volt, Átány egy nagyobb alföldi község, Haraszt délvidéki kisebb falu. A kutatás mintavétel szempontjából kisebb részben kiterjed más Kárpát-medencei (Erdély, Partium, illetve magyarországi) református közösségekre is, így további azonosságok és különbségek kerülnek a felszínre.

ÁTÁNY

Átány egy Heves megyei nagymúltú magyar község. Jellegetes alföldi település, lakosai túlnyomórészt mezőgazdaságból éltek, és ma is többen foglalkoznak földműveléssel és állattenyésztéssel. A falu szerkezetén megfigyelhető, hogy a lakóházak és a gazdasági udvarok külön helyezkedtek el. Ez az ún. kétbeltelkes településtípus egyfajta védettséget, zártságot is jelentett. A

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

Átányi Református Egyházközség

3371 Átány, Templom út 2.

06-36/482-805

3371atany@gmail.com

www.tirek.hu/lap/atany

12

török időkben nem pusztult el a falu és a lakossága, ekkor (16. század közepe) csatlakozik a Kálvinizmushoz a környező alföldi magyarsággal együtt. Később azonban a 18. századi telepítések és az ellenreformáció után katolikus többségűvé vált ez a vidék. Ebben a környezetben a református vallás a község egyik legfontosabb megkülönböztetője lett. A kálvinizmus nemcsak a község puritán protestáns erkölcsi beállítottságán, világnézetén mutatkozik, hanem ezen túl a társadalmi kapcsolatoknak egy sajátos rendszerébe és egy sajátos kulturális vérkeringésébe is bekapcsolta a községet. Falujukon kívüli házassági kapcsolatok és ennek révén baráti, rokoni kötelek a vidék református faluival kötik össze Átányt, amely az egyházak, iskolák és a kultúra közvetítésének egy protestáns, kálvinista szervezetéhez tartozott, amelynek központja Sárospatak volt.

Mély vallásosságukról az 1950-es 60-as és 70-es években itt kutató Fél Edit és Hofer Tamás etnográfusok így írnak egyik munkájukban: *„Átányi gyűjtésünk kezdetén 1951-ben, s a rákövetkező néhány esztendőben is még, téli napokon, sötétedéskor nem egy házból hallatszott énekszó az utcára. A meleg szobában összegyűlt a család, munkáját bevégezve, míg lámpát nem gyújtott, egyházi énekeket énekelt. A szobákban az ablak párkányán énekes és imakönyvek sorakoztak, mellettük a nagy biblia. Rányithattunk az ünnep délutánján az átányiakra, amint magukban üldögélve a bibliát forgatták. A lakószobák falát bibliai idézetekkel nyomtatott táblák díszítették. Ünnepen a templom zsúfolva volt, közvasárnap is telve. Hétköznap reggelente 8-12 öregasszony járt az istentiszteletekre. Az esztendő folyását a vasárnapok és egyházi ünnepek tagolták, ezekhez igazodott a munka és a pihenés ritmusa, az öltözetek váltása. De a családi ünnepek: a keresztelés, lakodalom, temetés középpontjában is az egyházi szertartás állott. A házak legmegtiszteltebb vendége az egyházközség feje, a lelkész volt.*

Az ünnep szünet, megállás a munkában. Sátoros ünnepek első napján még az istálló munkát is rövidre fogták, alig takarították meg a lovakat. Amíg ünnep reggelén a templomajtó csukva van, szükség esetén meg-meg tettek egy kocsit fuvart, főleg másnak, ingyen, szíveségből. De az ilyen kocsik is kerültek a főútvonalakat, s első harangszó előtt otthon voltak, kifogtak. Első harangszóra becsukták ajtajukat a kocsmák is és csak azután nyithatták meg, hogy a templomajtót, istentisztelet végeztével, becsukták. Kora délután, a második istentisztelet idején a csapatokba verődött legények is egyre csendesítették egymást: »Csitt, te, csitt, te, még nem jöttek ki a templomból.« Ünnep reggelén a

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

köznapinál jobban tisztálkodott meg mindenki, ez volt a tiszta ruhaváltás napja. Akik templomba mentek, ünnepi öltözetet vettek magukra, de akik otthonmaradtak volna is, a köznapinál jobb ruhába öltöztek. Az ünnep bőséges étkezést is jelent, olyan fogások elkészítését, amelyekre köznapon nincsen idő, de mód sem. Ahol tehetik, bort is tesznek az ünnepi asztalra.

A fő istentisztelet ünnep első napján délelőtt van. Úgy illik, hogy a családfő s a fiatalok ezen jelennek meg. A gazdaasszonyok, – akik főznek, valamint szegényes öltözetűek délután mennek a templomba. Különösen ünnepélyesek azok az istentiszteletek, amelyeken úrvacsorát osztanak: húsvétkor, pünkösdkor, »újkenyérre«, »újborra«, karácsonyra, újesztendő napján. A családfők és a fiatalabbak az ünnep első napján úrvacsoráznak, a gazdaasszonyok, szegények, öregek a második napon. Istentisztelet alatt a templomos családok, otthonmaradt tagjai hangosan zsoltárokat énekeltek, aki tehette felnyitotta a bibliát vagy a »Keresztény tanítás« című imádságos könyvet.” [Részlet Fél Edit-Hofer Tamás: Mi, korrekt parasztok...” (Bp., 2010.) című munkájából.]

Mára a falu lakossága – így az egyházközség létszáma is – lecsökkent, de a vallásosság ugyanolyan fontos maradt. Sőt, egyházi iskolákat, óvodát létesítettek, építettek és ezek az intézmények folyamatosan bővülnek.

RIMASZOMBAT és a közeli református települések

Rimaszombat (szlovákul: Rimavská Sobota) az egykori Gömör-Kishont vármegye székhelye, meghatározó városa, és a környező magyarság fontos központja, vallási és kulturális szempontból egyaránt. Ma már jelentős a szlovák lakosság. A magyarok vallási tekintetben főként római katolikusok és reformátusok.

Elmondható, hogy a Rimaszombati Református Egyházközség a megtartó erő, hiszen középiskolája a környék, illetve még annál is távolabbi magyar diákoknak nyújt lehetőséget az anyanyelvi oktatásra. A jövőben épül fel egy új óvoda. 2017-ben nyitotta meg kapuit a modern kulturális komplexum, a Csillagház, amely a Szlovákiai Református Keresztény Egyház konferencia-központja, valamint itt kapott helyet az egyházi levéltár és tudományos gyűjtemény is. Ezzel a háttérrel rendeznek meg minden évben kisebb-nagyobb szabású eseményeket (tanulmányi versenyeket, ifjúsági találkozót, táborokat, előadásokat, konferenciákat stb.).

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

Rimaszombat tágabb környezetében további református magyar települések találhatók (például déli irányban Feled, Serke, és Simonyi), amelyek a kutatás szempontjából is érdekesek.

HARASZTI (horvátul: *Hrastin*)

Eszéktől délre, Szlavónia keleti részén található. A Dráva jobb partján egykoron letelepült magyarság Haraszti és másik három falu (Szentlászló, Kórógy, Rétfalu) kivételével – ezek népét a szomszédos baranyaiak gúnynévvel berencóknak hívják –, elpusztult a török hódoltság idején. Ez a négy település szerves egységet a környező délszláv tömbön belül. Szlavónia területére a 18-19. században további magyar lakosok érkeztek. A történelmi viharok következtében több országhoz is tartozott ez a terület. A mai Horvátország területére vonatkozóan az 1921. évi népszámlálás 70 024 magyart írt össze. Az 1941. évi statisztika 68 115-re teszi a számukat. Az 1961. évi jugoszláv népszámlálás 42 347 magyar anyanyelvűt talált. Horvátországban a 2011-es népszámláláson 14 048-an vallották magukat magyarnak, és valamivel több, mint négyezren reformátusnak, köztük csehek és horvátok is.

2017 novemberében Haraszti lelkészét, Szenn Pétert választotta meg püspöknek a Horvátországi Református Keresztyén Kálvini Egyház zsinata.

A kutatás első szakaszában a református vallásra irányuló részletes feltérképezés és megismerés történik Átány, Rimaszombat és Haraszti vonatkozásában. A projekt kulcsfogalmai mentén – a kérdőíves kutatással párhuzamosan – személyes interjúkkal és résztvevő megfigyeléssel valósul meg a tudományos munka. Fogalmi háló: Vallás - reformátusság (kereszténység); Kultúra - magyar kultúra (hordozói – tevékeny átadói: egyház, más szervezetek); Közösség (társadalom – kis és nagy társadalom: család, egyházközösség, település, régió); Család: 1. szűk család / kiscsalád – 2. bővebb család (rokonság) / nagycsalád – 3. tágabb értelemben vett család (szinte családi kötelék, de nincs rokoni kapcsolat, pl. szomszéd, közeli barát).

Az adatgyűjtés és megfigyelés után történik a pozitívumok és negatívumok összegzése, a Jó gyakorlatok rögzítése és továbbadása, szélesebb körben történő megismertetése.

A kutatás külön kitér a közösségi szolgáltatások fejlesztésére, az egyházak hálózatosodására, a család társadalmi szerepét erősítő gyakorlatokra, valamint a kulturális és civil szervezetek közötti együttműködésekre.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

Előzetes elképzelések

A teljes projekt és a kutatási résztevékenység kapcsolatát pontosan meghatározza a szakmai terv. *Programunkban a tanulmányozni kívánt szolgáltatások a közösségépítéshez, kultúramegőrzéshez kapcsolódó olyan humánszolgáltatások, amelyekben a vallási értékeknek, tevékenységeknek is szerepe van. Ezen egyházi szolgáltatásokat vizsgáljuk elsősorban, különös tekintettel arra, hogy a nemzeti értékeknek, a családi kapcsolatoknak milyen összefüggései tárhatóak fel:*

- a hit- és kegyességi élet, a vallásgyakorlás biztosítása, mise, istentisztelet, biblia- és imaórák tartása,
- az egyéni és közösségi lelki gondozás
- az életismereti, erkölcsi oktatás, nevelés
- a szociális, karitatív tevékenység végzése a különböző egészségügyi és szociális intézményekben
- a bizalmi fórum biztosítása
- az egyének ellátása a vallásgyakorláshoz szükséges eszközökkel, tárgyakkal
- az egyének részvételének biztosítása a hazai és nemzetközi zarándoklatokon
- az egyének és családtagjaik részére végzett egyházi szolgálat

Projektünk a nemzetközi hálózatépítés mellett elsődleges célnak tekinti a tudományos kutatás lefolytatását a vallás és értékrend, vallás és nemzeti attitűd témakörében. Ennek a témakörnek a kapcsán számos olyan közösségfejlesztéssel kapcsolatos akció, jó gyakorlat megismerése valósul meg, amelyek hazai adaptációja révén az országos, valamint helyi fejlesztési igényeknek is megfelelő szolgáltatásfejlesztés realizálódik, a felhívás céljainak megfelelően a közösségépítés jó gyakorlatai beépülnek a hazai rendszerbe. Mindeközben innovatív pedagógiai, andragógiai tapasztalatokra tesznek szert a megvalósításban részt vevők, kapcsolatrendszerük nagymértékben bővül, multikulturalitással összefüggő pozitív attitűdjük még inkább javul, fejlődik. (Szakmai terv, 22.)

A munka kezdeti előkészítési szakaszában a következő kérdésekre kerestük a választ: Volt-e hasonló kutatás a vizsgált vidékeken? Volt-e hasonló kutatás más vidékeken? Ha igen, ezeknek milyen eredményei voltak? A jelen kutatást érintő korábbi munkák összegyűjtése (lásd a tételes irodalomjegyzéket). Illetve a témához kapcsolható korábbi saját megfigyelések, gyűjtések

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

összegzése. Ezek alapján további kérdések fogalmazódtak meg: Milyen jó gyakorlatok vannak? Melyeket tudnak átvenni mások? Milyen nehézségekkel kell megküzdeniük? Érdemes-e megismertetni ezeket másokkal? Milyen direkt és indirekt együttműködés segítheti a vizsgált közösségeket? Előzetesen is érzékelhető, hogy van egyfajta azonosság: A határon túli két településnek eleve nehezebb a helyzete, de Átány is egy hátrányosabb helyzetű község a Dél-hevesi térségben. Esetükben a helyi református egyház nem „csupán” egy intézmény, hanem a nehéz szituációkban, élethelyzetekben egy kapaszkodót jelent és tetten érhető a társadalmi kapcsolatrendszerben is. Mindhárom településre jellemző az elvándorlás, az elöregedés az etnikai viszonyok megváltozása. Magában hordozzák a magyar vidék (vidéki városok) jelenlegi problémáit. Ezek ellen helyi szinten próbálnak küzdeni. A tenni akarás legnagyobb bázisa – az önkormányzat mellett – a református egyház, amelynek közössége ugyan fogy, de az intézményrendszere (hálózata) látványosan gyarapodik, javul (Haraszi esetében más a helyzet). Az egyházi iskoláknak is köszönhetően egyre több fiatal került kapcsolatba a református vallással. A cél az lenne, hogy hosszabb távon is a közösség tagjaivá váljanak, az elöregedő gyülekezetek utánpótlásai legyenek.

Ahhoz, hogy (még) közösségről tudjunk beszélni, fontos a megtartó erő, a helyben maradás alternatívája. Ennek egyik kulcskérdése az iskolaügy. Átányon a helyi általános iskola – annak tanulói összetétele miatt – nem vonzó a (majd) továbbtanulni vágyó gyerekeknek. Ezt felismerve a történelmi előzmények tudatában (egyházi iskola volt hajdan) a református egyház elhatározta, hogy saját oktatási intézményt létesít, ahol jobb körülmények között és magasabb szinten zajlik a tanítás.

A kulcsfontosságú folytonosság biztosítása. Az óvoda, általános iskola és középiskola tulajdonképpen a felnőtté válásig biztosítja a nevelést. Ez jelenleg Átány vonatkozásában megvan, de hasonló utat járt és jár be a rimaszombati közösség is. (Harasztin nincs ilyen lehetőség.)

Itt is felmerül a kérdés: jó gyakorlatokról beszélünk? Hogyan lehet ezeket kisebb közösségek számára „átültethetővé” tenni?

Általánosságban elmondhatjuk, hogy az élet szinte minden területén szerepet vállal a református egyház.

- Betegek, idősek, szegények segítése
- Oktatás, kultúra

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

- Közösségszervezés (pl. ifjúsági klubok, különböző programok)
- Kommunikáció (újság, honlapok)
- A nemzeti önmeghatározás egyik eleme

A vallás olyan alapot teremt, amellyel az állami és civil szervezetekhez képest többet lehet elérni, hiszen nem szab gátat semmilyen társadalmi vagy földrajzi határ.

A kutatás egyik sarkalatos kérdése, hogy miért marad meg egy-egy közösség, illetve miért szűnik meg? [megszűnik (1) – fogy (2) – stagnál (3) – bővül (4)– virágzik (5)]

Mit tesznek helyi szinten a megszűnés és a fogyás ellen, illetve a bővülés, virágzás érdekében? Ez a családok vonatkozásában hogyan jelentkezik? (Gyerekek „terelgetése”, tiltás/parancsolás, középkorosztály aktivitása, kitartó idősebb generáció)

Mik a generációk közötti azonosságok és különbségek?

Mi a mozgásterük ezeknek a közösségeknek? Országos szabályok mennyire hatnak – pozitívan vagy negatívan – rájuk?

A következő nagyobb egység a hétköznapi és ünnepnapok eseményeinek vizsgálata.

A mindennapokban hogyan jelentkezik a vallásosság?

Az ünnepnapok tekintetében? 1. Vallási ünnepek; 2. Családi ünnepek (születés- és névnap, keresztelő-esküvő-temetés, ballagás stb.); 3. Állami ünnepek.

A nem egyházi rendezvényeken (pl. falunap, fesztiválok) megjelenik-e a vallásosság?

Ebből a szempontból milyen a kulturális és civil szervezetek szerepe?

Közvetett célcsoport

Közvetett célcsoportunk a Magyarországon élő népesség (s nem kizárólag a református felekezethez tartozók), amely a projekt keretében rendezett műhelymunkákon, tanulmányutakon átvett jó gyakorlatokat, tapasztalatokat a közvetlen célcsoportba tartozó szakemberek közvetítésével megismerhetik, annak eredményeit kipróbálhatják. A projekt megvalósítása során különös figyelmet fordítunk az esélyegyenlőségi szempontok érvényesítésére, így már a közvetlen célcsoportba tartozó szakemberek kiválasztásánál előnyben részesítjük a hátrányos helyzetűeket, illetve megváltozott

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

munkaképességű személyeket. A roma származású szakemberek bevonása projektünk jellegéből adódóan (kultúra átadás, kölcsönös megismertetés) kiemelkedő szereppel bír. Természetes, hogy a projekt eredményeinek hosszú távú hasznélvezői, a közvetett cél.

Közvetlen célcsoport

A kutatás kiemelten fókuszál az egyház, az egyházi vezető(k) a település, illetve a közösség életében betöltött szerepére.

Így a lelkész (vagy lelkészek), a presbitérium és családtagjaik tevékenységét, megítélését kulcsfontosságú vizsgálat alá helyezni mind az egyházi, mind a „világi” életben.

Érdekes kérdéseket vet fel a valláshoz való ragaszkodás is. Például hányan és miért térnek át a református vallásra/vallásról?

Van a családokban más vallású? Hogyan viszonyulnak egymáshoz? A családok összetartó erejében megmutatkozik-e a más-más valláshoz tartozás? „Egy az Isten”? A kereszténység mindenkit összeköt?

Kutatás és módszertani elemzés

A kutatás módszertanilag három részre oszlik:

1. Kérdőíves kutatás

Előre elkészített, egységes kérdőívek, meghatározott számú kitöltése és elemzése. Minimum 100-100-100 fős kérdőíves kutatás: kérdőív szerkesztés előzetes hipotézisek alapján, validálás, előkutatás (25-30 fővel) végleges kérdőív elkészítése, kérdezőbiztosok felkészítése, lekérdezés, adatfeldolgozás, összehasonlító elemzés elkészítése, majd lektorálása

2. Társadalomtudományi interjúk

Kulcsszereplők, prominens közösség szervezők életútjának interjúk kutatása, melynek célja, hogy feltárjuk, melyek azok az adottságok és körülmények, melyek sikeres közösség szervezővé tehetnek valakit. Ezen tapasztalatokkal felvértezve, az egyházi közösségek is tudatosabban közelíthetnek a vezetőik kiválasztása felé. Min. 10 – 10 fő. Néprajzi, szociológiai szempontú beszélgetések kulcsszereplőkkel. A lejegyzett anyag elemzése. Terv szerint 1-1 kiválasztott személlyel hosszabb életútinterjúk is készülnek.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

3. Résztevő megfigyelés

Kiemelten, az egyházi, a nemzeti és az egyéni rítusokhoz kapcsolódó közösségfejlesztő rendezvények komplex (résztevő megfigyeléses) folyamatvizsgálata, a tervezéstől a megvalósuláson át, az utóéletéig. Min. 10 db Egyéb, közösségi kooperációs alkalmak (kulturális előadások, kórus, sport, gazdálkodás, stb.) közösségfejlesztésre gyakorolt szerepének vizsgálata szakértői interjúkon keresztül. Min. 10 példa. Eseményeken való részvétel, ünnep- és hétköznapi egyenletes eloszlásban. Például a közösség szempontjából meghatározó rendezvényeken, vagy családi eseményeken. A személyes megfigyelés tapasztalatainak írásban történő rögzítése. Fontos a „három nézőpont” alkalmazása: Az alany önmagáról – az alany másokról (közösségről) – a kutató az alanyról/közösségről. (Ez az információk ellenőrzésének záloga.) Szintén fontos, hogy a kutatás ideje alatt végig szem előtt tartsuk (egyfajta háló) vallás három fő elemét:

1. *Hit (látásmód, világszemlélet, identitás)*

2. *Közösség, közösségtudat (összetartozás, nemzet, kölcsönös felelősség)*

3. *Intézmény: az egyház (és vezetői)*

A biztosan megfigyelt események 2018-ban – a vallási események a család szemszögéből -

- Presbiterválasztás és avatás Átányon
- Evangelizáció Hevesen (Húsvéti ünnepkör)
- Középiskolai próbabál (Rimaszombat)
- Ballagás az egyházi iskolában (Heves Átány)
- Kulturális esemény – áhítat és könyvbemutató Átányon
- Konfirmáció és 50 éves konfirmációs találkozó (Átány pünkösdi ünnepkör)
- A Nemzeti Összetartozás Napja lakalmából rendezett találkozó (transznacionális, június 16. Átány)
- Nyári táborok

A családi események - vallási orientációja

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

Keresztelő – „fazékverés”, esküvő – lakodalom, temetés – halotti tor)

A kötetlen, felszabadult ünneplések alkalmával a közös énekléseken zsoltárok is elhangoznak

Nem megfigyelt, a kutatás intervallumába nem kerülő események – interjúk alapján rögzített adatok (karácsony, húsvét, keresztelő esküvő, temetés stb.), illetve korábbi kutatások ide vonatkozó eredményei.

Tervezett interjú alanyok

A kiválasztás alapvető szempontja, hogy az alább felsorolt, elsősorban a református egyházhoz szorosan kötődő szakemberek mellett megszólítunk másokat, nem kizárólag református vallási szakembereket is, főként a közösségfejlesztés (pl. művelődési házak, múzeumok, hátrányos helyzetűekkel, romák felzárkóztatásával foglalkozó civilek) felsőfokú végzettségű szakembereit.

1. Egyházi szereplők, tisztviselők

1.1 Átány

- Lelkész (Ferenczfi Zoltán) életútinterjú, valamint a Lelkésznével is interjú
- Gondnok (Galvács Sándor)
- Gondnokhelyettes (Végh Károly) + családja
- Presbiterek (több; Papp Imre, Ötvös Károly, Szórád Imre, Végh János, Együd László,
- Harangozók és más egyházi személyek
- Egyházi óvoda és iskola vezetői, tanárai (igazgatónő)

1.2 Rimaszombat és környéke

- Zsinati főtanácsos (Molnár Sándor)
- Esperes, lelkészek (Nagy Ákos Róbert, Mikos Tamás, Tímár Ildikó és mások)
- Gondnokok (Bán Zoltán, Feledi László stb.)
- Presbiterek
- Harangozók és más egyházi személyek

1.3 Haraszi

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

- Szenn Péter lelkész, püspök és felesége
- Gondnok
- Presbiterek

2. Közösségek tagjai

- „Templombajárók”
- Már nem járnak templomba, de korábban jártak, vallásosak
- Nem templomba járók, de vallásosak
- Nem vallásosak

3. Nem református (vallási) szereplők

3.1 Más vallású vezető (ha van)

3.2 Civi szervezet vezető

3.3 Kultúrális vezető

3.4 Más nemzetiség, etnikum képviselője

Az interjú alanyok generációk szerinti egyenletes eloszlására is törekedni kell: gyerekek, fiatalok (Konfirmációtól családalapításig); felnőttek (családosok); idősek (kb 60 év feletti, idős házaspárok, özvegyek)

Interjúvázlat

A. Személyes adatok

- a. név, kor, születési hely, lakhely,
- b. vallás és családi állapot,
- c. az egyházban, közösségben betöltött szerepe (Ha vezető, akkor az idáig vezető út)

B. Vallásosság

- a. Mennyire vallásos?
- b. Milyen gyakran jár templomba?

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

- c. Vallási nevelés a családban: Öt hogy nevelték, ő hogyan nevel
 - d. Egyház és iskola
 - e. A vallásosság megnyilvánulása: imák, gondolatok, gesztusok, cselekedetek, tárgyak
 - f. A magánélet vallásossága
- C. Hétköznapok és ünnepnapok a család és a vallás szempontjából
- a. Van-e vallási alapja a családi ünnepeknek? A szülei, nagyszülei életében ez miben volt más?
 - b. A hétköznapokon megjelenik-e a vallásosság a családban? (egy-egy [munka]nap teljes leírása)
 - c. Vasárnapok (egy-egy vasárnap teljes leírása)
 - d. Egyházi ünnepek (egy-egy ünnep teljes leírása)
 - e. Mennyire változtak meg ezek az alkalmak? Például a karácsony, húsvét (Ekkor az egyházi és családi ünnep helyett kirándulás, sportolás, „wellness hétvége” stb.)
 - f. Otthoni imádkozás, biblia és más vallásos tárgyú nyomtatvány olvasása: jelen van-e az Ön, családja életében?
- D. Egyház
- a. A református vallás, illetve a helyi egyház milyen szerepet tölt be az Ön és a közösség életében?
 - b. Van-e összetartó (megtartó) ereje? A nemzeti identitás része?
 - c. Milyen fontos események szervezője az egyház?
 - d. Miben látja pozitívumait és negatívumait?
 - e. A prominens személyekről (lelkész, presbiterek stb.) mi a véleménye?
 - f. Fontosak-e az anyagi szempontok? Milyen hozzájárulások vannak? (Párbér, persely, kenyér és bor stb.) Mennyire elfogadható ez?

- g. Miben kellene változnia az egyháznak, hogy a közösség számára elfogadhatóbb legyen, hogy ne fogyjon a közösség, hanem gyarapodjon? Miben kellene megújulnia?
- h. Hogyan tudná megszólítani a fiatalokat? Hogyan tudná megszólítani a családokat?
- i. A templomon kívül milyen épületei, terei vannak közösség számára? Mennyire lehet ezeket használni? Mennyire használják?
- j. Van-e óvoda, iskola, öregotthon vagy más intézménye az egyháznak?
- k. Mennyire élő a kapcsolat más református egyházakkal, illetve az egyházmegyével és a Kárpát-medence más vidékeivel?
- l. Mennyire segíthetnek helyi szinten ezek a kapcsolatok?
- m. Milyen közös rendezvények vannak, illetve a helyiek milyen rendezvényeken vesznek részt?

E. Lelkész (vezető)

- a. Milyen a lelkéssel való viszonya? Milyen volt a korábbiakkal?
- b. A közösségnek milyen a viszonya? Milyen a megítélése? Mennyire fontos a szava a gyerekek, illetve a felnőttek körében?
- c. Miben segít a hétköznapiakban? Hogyan éli mindennapjait? (Vagy csak vasárnap lehet vele találkozni?)
- d. Meghívják-e valamilyen családi eseményre?
- e. Milyen a családja? Felesége miben vesz részt? Gyerekeiről mit tud?
- f. Miben változhatna, hogy még jobb legyen a közösség, még többen vegyenek részt a vallási életben (pl. járjanak templomba)?
- g. Mennyire meghatározó a szerepe a környező vidéken, az egyházmegyében, országosan és Kárpát-medencei vonatkozásban?

F. Presbiterség

- a. Van-e presbiter a családban? Korábban volt-e? Szeretne-e valaki lenni?

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

- b. Hány presbiter van? Ki lehet presbiter? (Ha csak férfi, akkor ez miért van? Mi a jelentősége?)
- c. Mennyire töltenek be meghatározó szerepet a vallási közösség, illetve a település életében?
- d. A presbiterség mennyire jelent rangot, elismerést a közösség szemében?
- e. Mennyire van átfedés a presbiterek és az önkormányzati képviselők személye között?
- f. Mit csinálnak jól és miben kellene változniuk?
- g. A szülei, nagyszülei életében ez miben volt más?
- h. A kurátor/gondnok személyéről mi a véleménye? Ő a presbiterek vezetője?
- i. A hétköznapiakban jelentkezik-e valamiben, hogy valaki presbiter?
- j. Mit csinálhat, illetve mit nem csinálhat közösség többi tagjához képest?

G. Közösség, Közösségszervezés

- a. Hogyan látja a saját közösségét? Jó a tagjának lenni?
- b. Miben változott a szülei, nagyszülei, azaz a korábbi korokhoz képest?
- c. Ön szerint mi lesz a jövője?
- d. Miben látja a megmaradást, illetve a pozitív változás lehetőségét?
- e. Milyen alkalmak segítik a közösségszervezés folyamatát? Milyen eseményeken vesz Ön részt?
- f. Milyen alkalmak hiányoznak? Milyen jellegű programokat kellene szervezni?
- g. Segíti-e a közösséget az egyház, illetve annak vezetői?

A KÉRDŐÍVES KUTATÁS PROBLEMATIKÁJA

A kutatás legfontosabb adatgyűjtési technikája az a kérdőíves kutatás, mely 3 országban, 4 közösségben, összesen 400 fő lekérdezését tartalmazza. Ezért szükséges a kérdőíves kutatás részletesebb szakmai megalapozása.

A református egyház szerepe a közösségek fennmaradásában

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

A nemzet fogalmának, illetve magának a közösségnek a formálásában az egyházak hosszú időn át jelentős szerepet játszottak, sőt úgy tekintettek és tekintenek magukra, és általában a nyilvánosságban úgy jelentek és jelennek meg – vagy jelenítik meg magukat ők és a társadalmi nyilvánosság bizonyos színtereinek véleményformálói – ma is, mint e szerep változatlan megformálói. Az a kontextus azonban, melyben ez a megvalósítási folyamat zajlik, jelentősen megváltozott. Az ún. történelmi egyházaknak, mint intézményeknek társadalmi szinten csökken a valóságformáló ereje, így a nemzet fogalmának napjainkban folyó újragondolása – úgy a nyilvánosság, mint a társadalomtudományok azt értelmező diskurzusaiban – nehezen képzelhető el az egyházak ebben játszott szerepének újraértelmezése nélkül. Szorosan véve a probléma természetesen elsősorban a „legmagyarabb” felekezeté, a magyar reformátusságé. Ennek a felekezeti közösségnek kell megküzdenie alapvető identitásprogramjai esetleges kimerülésével, s tekintettel arra, hogy ezek a programok napjainkban is reflektálatlanul, mintegy axiómaként vannak jelen a felekezeti nyilvánosságban, ez a szembesülés vélhetően megrázkódtatásokkal fog járni. Ebben a helyzetben elodázhatatlan a közösség számára a belső „egyház-társadalmi” folyamatok értelmezése, a közösség belső világának a lokális és tágabb horizontok alatt belátható társadalom kontextusában történő újraértelmezése. Az egyházi közösségen belül szerveződő kutatások erre tesznek kísérletet. Ez azonban csak akkor vezet sikerre, ha a tapasztalatok leírására használt belső, émikus fogalmak és a tágabb társadalmi kontextusban történő értelmezés társadalomtudományi fogalomrendszere között kísérletet teszünk a fordításra. A felekezeti kultúra ugyanis éppen attól sajátos, hogy azok a felkészültségek, tudások, melyek mentén a belső világuk felépül, a transzcendens tapasztalatra hivatkozó kulturális kategóriák. Két „világ” határán állnak, s azt írják le – kölcsönösen értelmezve egymást –, hogyan jelenik meg az egyik világ a másikban. Ebből következően az értelmezésből egyik sem hagyható ki, s ezt az egymásra vonatkoztatott értelmezést próbálom megvalósítani a kutatás során. A református felekezeti és a magyar nemzeti identitás – hol többé, hol kevésbé árnyaltan, de – mind a köztudatban, mind a református közösségek önreflexióiban szoros kapcsolatban van. A református felekezeti identitás egyik központi programja szerint a református egyház és hit a magyarság számára nemzetmegtartó erőnek bizonyult. Ez a gondolat lényegében történelmi tapasztalatok 19. századi interpretációja mentén született meg (a témához lásd: Bíró – Szilágyi, 1949; Brandt, 1998, 2003; Dienes, 2002;

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Hatos, 2005a; Kósa, 2009a, 2009b). A magyar református felekezeti azonosságtudat talán legfontosabb narratívája szerint a reformáció és a református egyház a történelem során többször is nemzetmegtartó erőként mutatkozott meg. Ahol a református azonosságtudat kérdései az egyházi közbeszédben felvetődnek, ott valamilyen módon előjön ez a gondolat. A kérdőívben ezt a narratívát több megfogalmazásban is vizsgálat tárgyává tettem, részint az egyes megfogalmazások közötti hangsúlybeli különbségek miatt, részint azért, hogy ezzel a nagyon fontos narratívával kapcsolatos vélekedéseket nagyobb biztonsággal tapinthatam ki. Az egyik narratíva, Makkai Sándor (Makkai, 1913, 1.) egykori erdélyi püspök megfogalmazásában nem a nemzetmegtartó szerepet, hanem a magyarság „lelki alkatának” és a kálvinizmusnak a szoros kapcsolatát hangsúlyozza. Egy mási narratíva Magda Sándor, egykori felvidéki püspöktől ered, aki a református hitbéli és a magyar nemzeti azonosságtudat összekapcsolódásának sorsszerűségét hangsúlyozta („*mi magyar reformátusok két örökséget kaptunk: evangélium szerint megtisztított hitünket s magyar mivoltunkat. E kettő egymástól elválaszthatatlan. A kettős felelősség súlya alól nem lehet szabadulni. Megváltozhatatlan magyar református sors: e kettős örökséggel élnünk vagy halnunk kell.*” Idézi: Bíró – Szilágyi, 1949, 431.) A közösség önértelmezése sajátos módon a vallási és nemzeti, illetve etnikai identitás összefüggéseit kutató társadalomtudományok – különösen a vallásszociológia, a kulturális antropológia és a néprajz – megállapításainak kontextusába kerülve további megerősítést nyer. Lényegében közhelynek számít ma már ugyanis az a megállapítás, mely szerint a kisebbségi helyzetek intenzívebb vallásgyakorlással társulnak (A. Gergely, 2007, 7.), s különösen a „határon túli”, kisebbségben élő magyarság a nemzethez való tartozását az egyházhoz és a valláshoz való kötődésén keresztül éli meg. Gereben Ferenc szerint „az ortodox (keresztény) többségű országokban a magyarok (akár katolikusok, akár protestánsok) vallási élete az átlagosnál nagyobb aktivitást mutat minden bizonnyal azért, mert ezeken a területeken a vallásosság és a vallásgyakorlás különösen alkalmas a nemzeti sajátosságok kinyilvánítására, és az identitástudat megerősítésére.” (Gereben – Tomka, 2000, 76.) Arról azonban, hogy ez a kötődés pontosabban mit is takar, a szociológiai kutatások viszonylag kevés, pontosabban szűk körű és egyoldalú információt tartalmaznak. Legtöbb adattal az imént idézett Gereben Ferenc és Tomka Miklós kutatásai szolgálnak. A két kutató 1998 és 2000 között mintegy 4000 fős mintán végzett kérdőíves felmérést Erdély, Kárpátalja, Felvidék,

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

Vajdaság és Magyarország felnőtt lakossága körében a nemzeti, vallási és kulturális identitástudat összefüggései témakörében (Gereben – Tomka, 2000; Gereben, 2005, 2009; Tomka, 2005, 2006). E kutatások azonban nem, vagy csak kevésbé vannak tekintettel a vallásosság felekezeti tradícióira és azok hatásaira, ami esetünkben azt jelenti, hogy nem foglalkoznak a reformátusokkal, sőt sok esetben együtt kezelik a protestáns felekezeteket. Tomka ezt azzal magyarázza, hogy vallásszociológusként a felekezeti különbségek helyett „a vallási jelenségkör kulcselemeit” próbálja megtalálni (Tomka, 2005, 44.). Éppen ezért fontos, hogy református felkérésre Tomka 2000-ben az Európai Értékrend-kutatások eredményeire és saját kutatásaira támaszkodva elemezte a reformátusok társadalmi helyzetét.⁴ Abból indult ki, hogy a szocialista rendszer a vallásos embereket tudatosan igyekezett háttérbe szorítani az élet minden területén. Így bár napjainkban e hátrányok csökkennek, mégis érvényes az a megállapítás, hogy „az elkötelezetten vallásosak leggyakrabban az idősek, a vidékiek, a legalacsonyabb végzettségűek, az alacsony jövedelműek, a vagyontalanok, és a mindennapi technikai eszközökkel [...] is kevésbé ellátottak között található. Emiatt a vallásukat rendszeresen gyakorló híveknek más az életmódjuk, napirendjük, tömegkommunikációs és egyéb fogyasztásuk, mint a nem vallásosoknak.” (Tomka, 2000, 17.) Ez a társadalmi aránytalanság az egyházakban is megosztottságot eredményez. „Van olyan társadalmi milió, például a falun élő idős emberek világa, amelyben a hívek legalább relatíve túlsúlyban érezhetik magukat. Azt gondolhatják, hogy a demokrácia többségi elve az államilag, politikailag érvényesített kereszténységnek kedvez. Ez a „keresztény Magyarország” jelszavának a melegágya. Ennek a helyzetnek a tökéletes ellentéte is létezik. A városban élő fiatal és középkorú felnőttek között a vallásukat gyakorló hívek pici kisebbségben vannak. Számukra a pluralizmus elfogadása és a nem hívőkkel való párbeszéd nem csak elvi állásfoglalás, hanem helyzeti szükségszerűség. [...] A kétféle környezet az egyház(ak)on belül is ellentéteket szül. A kereszténység képviselőit két típusa ütközik egymással. Az egyik az abszolút igazságot képviseli jogvédő, másra tekintettel nem lévő, kardcsörtető, magabiztos és triumfalista módon. A másik óvatosabb az abszolútumok kimondásával, saját hitén kívül is feltételez és elfogad értékeket, ennek megfelelően párbeszédre törekszik más meggyőződésű emberekkel és a profán világgal. A két alapállás nehezen fér össze.” (Tomka, 2000, 17–19.)

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

A 2001. és 2011. évi népszámlálás adatai azt mutatják, hogy egyre kevesebb az olyan település, melyen a reformátusok vagy abszolút többségben, vagy legalább nagyobb tömbben élnek, s ez a városi közegben élő hívekben egyfajta szórványtudat, vagy -lelkiség kialakulásához vezet (Kósa, 2004; Riskó, 2012). E tekintetben, a vizsgált települések, mint Átány, Haraszi és Rimaszombat kivételek, azonban a szórványtudat itt is fennáll, egyfajta tágabb térbeli kontextusban (lásd pl. Átány és Dél-Heves viszonya). Azt ugyan nem tudjuk, hogy ez, vagy a Tomka által feltételezett attitűdök konkrétan a többségben, illetve kisebbségben élő reformátusok között működnek-e, s ha igen, akkor hogyan, az azonban valószínű, hogy karakteres különbség van e két csoport attitűdjei között. Ezek a különbségek pedig nem újkeletűek, hiszen az egyházban viszonylag hosszú ideje megfogalmazódott az a felismerés, mely szerint az egy tömbben, többségben élő reformátusok hajlamosabbak a szekularizációra s a vallási/egyházi élet rutinszerű megélésére, a hittartalmak magától értetődőnek vételére, mint a kisebbségi helyzetben élő hitfeleik. (Például Ravasz, 1925, 13–14.)

A református felekezeti közösségekkel foglalkozó viszonylag kisszámú kulturális antropológiai kutatásból kiemelkednek Papp Richárd vajdasági munkái (Papp, 2001, 2003, 2004a, 2004b, 2010). 2001-es tanulmányában Papp egy olyan kutatási projekt kapcsán, ahol egyazon területen kulturális antropológusként többek mellett ő, míg szociológusként Tomka Miklós és Gereben Ferenc vettek részt, a szociológia módszereinek kritikája mentén a szociológia és a kulturális antropológia kapcsolatának lehetőségeit is elemzi. Mint írja, a szociológus szerző: „...*hipotézisét pedig, miszerint az erdélyi magyarság tudatosan határozhatja meg, »mit kezd, hitével és kultúrájával«, a kulturális antropológia kultúra felfogása helyezi más megvilágításba. Eszerint ismét a Tomkánál komplexebb problémával állunk szemben, ugyanis a kultúra tagja éli, s nem »meghatározza« kultúráját. Ha egy kulturális rendszert, jelesül a vallást próbáljuk kutatni az adott kultúra világában, akkor az antropológia az abban a világban »elfoglalt« helyét és e világ lakóinak »vele való élését« értelmezi a jelenvaló, a jelenben értelmezhető jelentéseivel egyetemben. A kulturális antropológia tehát az élő kultúrán keresztül a cselekvő emberre fókuszál, annak »belső kategóriáit« interpretálja úgy, ahogy azok vannak s nem irányelveket dolgoz ki számukra a jövőre nézve.*” (Papp, 2001, 216.) Papp számára a vallás meghatározó módon kulturális rendszer. Ebben alapvetően a Parsons elgondolására építő Geertzre támaszkodik, aki szerint a vallás azért érdekes, mert egy-egy közösségben

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

meghatározó módon járul hozzá a társadalmi valóság felépítéséhez és az individuumot e valóság fenntartására motiválja, vagyis formálja a társadalmat, csakúgy mint a többi kulturális rendszer (esetleg azokat adott kultúrában maga alá gyűrve, akár jobban is), például a környezet, a politika, a jog vagy éppen „a szépségre való hajlam” (Geertz, 1994 alapján). Papp egyik tanulmányában azonban hozzá is teszi – tompítva egy kicsit a korábban Tomka kapcsán megfogalmazott kritikáját – hogy „a társadalom is »formálja« a vallást, »hat« a vallási rendszerekre, jelentésekre.” (Papp 2004b, 245.) A vallás mint kulturális rendszer számára a társadalomról való beszéd egy sajátos regisztere. Mint ugyanitt írja, „a vallás kutatásával egy adott társadalom teljes kulturális rendszeregyüttesét, összefüggésrendszerét vehetjük szemügyre. Ugyanakkor a vallás az etnikus identitást is kifejezi és elmélyíti a saját kulturális környezet biztonságának megteremtésével, a saját kultúra jelentéseinek szimbólumainak, etnikai (a »nemzeti«, »saját történelmi«, »anyanyelvi« hovatarozás) tartalmainak vállalt kifejezésével és tudatosításával.

Természetesen elfogadhatjuk a vallás ilyen értelmezését, és ennek nyomán azt, hogy a felekezet a vallásra hivatkozó kulturális kategória. A reformátusság – s nem csupán a magyar – esetében ez különösen is érvényes. Nagyon sokszor a „kálvinista” és a „református” jelzőket szinonimaként használják, a két fogalom jelentése azonban nem egészen azonos. Ha Glock és Stark ötdimenziós vallásmodelljében gondolkodunk (Glock – Stark, 1965), akkor abban a kálvinizmus domináns összetevője a következmény dimenzió, míg a református a kognitív és rituális dimenziókra hivatkozik inkább. Ahogy Tavaszty Sándor fogalmazott 1927-ben: „A »református« név, egészen tiszta disztinkció szerint, jelenti a kálvinizmus egyházi formáját.” (Tavaszty, 1997, 61.) Mindez tovább bonyolítja a felekezeti és vallásosság megkülönböztetésének egyébként sem egyszerű problémáját. Így beszélhetünk felekezeti etnikumról (Tóth, 2002, 32–33.) vagy etnikus vallásról. Beszélhetünk azonban más megközelítésben arról is, hogy a vallás – amint Papp is nagyon érzékenyen kimutatja, sokszor a felekezeti meghatározottságok rafinált felfüggesztésével – a saját kultúra, a saját közösség, ha tetszik az otthon-lét (Strathern, 1987, 17.) artikulálására a társadalmi kommunikáció különböző szinterein szolgáló sajátos szignifikációs aktus (Horányi, 2009). Ebben az esetben azonban nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy ahhoz a szignifikánshoz, melyhez ebben az aktusban az imént körvonalazott kulturális szignifikátumok kapcsolódnak, más

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

kommunikációs színtereken más, elsősorban szakrális szignifikátumok kapcsolódnak. A vizsgált probléma sajátossága pedig éppen az, hogy ezek a színterek sok esetben egymásba ágyazódnak, és/vagy ugyancsak sok esetben maguk a szignifikáció ágensei kötik azokat össze. Ebből következően az aktusok értelmezése során nem hagyhatjuk figyelmen kívül a szakrális szignifikációkat sem, melyek esetében az adott közösség „teológiai” gondolkodása vagy tágabb értelemben a kegyessége az a „konstitutív alap”, meghatározó felkészültségkészlet, tudás, melyre nézve a szignifikációs aktus végbemegy. Jóllehet Papp antropológusként a kutatott közösség saját „belső kategóriáit” interpretálva a probléma komplexitására érzékenyen elemzi a vallási, illetve felekezeti és nemzeti identitások összefüggésének kérdését, ugyanakkor – a szociológusokhoz e tekintetben hasonlóan – a szakrális szignifikációkra nincsen tekintettel.

Lényegében hasonló problémát vet fel Kósa László is, amikor megállapítja, hogy a református felekezeti azonosságtudatnak két alapvető oldala van, s akármelyiket „olvassuk” is, azon átüt a másokra írt szöveg. „Az azonosságtudat – írja Kósa – két, együtt és külön-külön összetett hatalmas területből áll, a teológiai, hitbeli, spirituális, illetőleg a történelmi, társadalmi, kulturális összetevőből. Kósa szövegében a „teológiai, hitbeli, spirituális” fogalmat lényegében alig különbözteti meg egymástól, a három szó ugyanarra utal, nevezetesen, hogy az identitásnak ez az oldala „a változóval szemben az állandót képviseli.” A három szó azonban jellegzetesen különböző tartalommal bír, s egyaránt fontos alkotója az identitás ezen oldalának – arról nem is szólva, hogy teológiatörténeti aspektusból nézve annyira nem is nevezhető állandónak. A két összetevő közül sokan az elsőt, nem kevesen mások a másodikat tartják fontosabbnak, és mindkét csoportban akadnak, akik az egyiket a másikkal a lehető legteljesebb mértékben helyettesítenék.” (Kósa, 2009a, 175–176.)

A Tomka által felvázolt tipológiához azért is érdemes kritikusan viszonyulni, mert éppen a probléma történeti aspektusaira figyelve felvethető, hogy az általa feltételezett attitűdök és magatartások nem biztos, hogy alapvetően vallásosak, és az sem biztos, hogy elsősorban a kisebbségi-többségi helyzetből következnek. Az általa megfogalmazott kulturális mintákhoz a zárt, hagyományait őrző faluközösséget és a nyitott, „liberális”, a hagyományokat könnyen feladó városi társadalmat szembeállító toposzok mentén is könnyen el lehet jutni. Ugyanígy a különbségek mögött legalább annyira jelen lehetnek az eltérő élőhelyek (falu vs. város) és életmódok, illetve a generációs

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

feszültségek is. E fenntartások mellett azonban érdemes hipotézisként felvetni, hogy a kisebbségi, illetve többségi élethelyzet a Tomka által feltételezett módon hatással lehet a vallásosságra és a felekezeti identitásra: vagyis

a) az etnikai kisebbségi helyzet erősebb kötődést eredményez – amit kiegészíthetünk a Papp által megfogalmazott tanulással, mely szerint ez a kötődés sokszor dinamikusan viszonyul a felekezeti normákhoz;

b) a felekezeti kisebbségi helyzet viszont inkább gyengíti ezt a kötődést – ebben az esetben azonban azt feltételezhetjük, hogy ez a gyengülés elsősorban a felekezetspecifikus normák terén lesz tapasztalható.

c) Ennek fordítottja ugyanakkor nem feltétlenül igaz mindkét esetben, hiszen bár feltételezhető ugyan, hogy a felekezeti többségi helyzet intenzívebb vallásossággal és erősebb felekezeti kötődéssel járhat együtt, ugyanakkor az etnikai többségi helyzet nem szükségszerűen gyengíti ezeket. Egy ilyen, szinte mechanikusan működő összefüggés helyett inkább azt feltételezhetjük, hogy a kisebbségi-többségi helyzetek különböző jellegű vallásosságot, különböző jellegű felekezeti kötődéseket erősítenek meg, illetve gyöngítenek.

A 2011-es magyarországi népszámlálás adatai szerint (melyeket a népszámlálás vallásra vonatkozó kérdésével kapcsolatos szakmai viták miatt az egyházon belül csak erős fenntartásokkal fogadnak el) Magyarországon 1.153.454 fő nyilatkozott úgy, hogy a református felekezethez tartozónak éri magát (forrás: www.ksh.hu). Az egyházi adminisztráció az egyházközségektől származó adatok alapján 2012-ben 333.923 egyháztagot tartott számon. Ez az adat azonban csak hozzávetőleges, egyfelől azért, mert az egyházban nincsen szigorú adatszolgáltatási kötelezettség, és így vannak egyházközségek, melyekből nem érkeznek adatok. Másfelől azért, mert éppen az adatszolgáltatás bizonytalanságából adódóan sokszor azt sem lehet tudni, hogy a bejelentő lelkész individuumokat vagy családokat számolt. Így feltételezhető, hogy 400.000 és 600.000 között lehet az egyháztagok száma. (Forrás: a Magyarországi Református Egyház Zsinati Hivatala.) Tudjuk például, hogy a reformátusság előregedőben van, ugyanakkor szórványos és személyes tapasztalatból azt is tudjuk, hogy az előregedés mértéke vidékenként és az egyházközségek jellege szerint – pl. városban vagy községben található – változó lehet. Az is tudható, hogy a református egyházszervezet több

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

évszázados hagyománya, melyben az „egy település egy egyházközség” elv dominált felbomlóban van, és olyan új közösségek születnek, melyek megtartják az egyházközség szakrális funkcióját, vagyis gyülekezetek, ugyanakkor nem kötődnek szorosan egyetlen topográfiaileg kijelölhető helyhez sem (erről bővebben lásd Nagy, 2013). Az egyház különböző jellegű közösségeiről viszonylag sokat lehet tudni és ezek az adatok megbízhatóak, így célszerűnek tűnik ezek mentén szervezni a kutatást. Az egyháztagok számba vétele és különösen az ilyen adatok egységes nyilvántartása, továbbá kutathatósága problémás, ugyanakkor az egyházközségek és az egyházhoz kötődő szervezetek, valamint intézmények adatai – sokszor több, egymástól független forrásból is – hozzáférhetőek és többnyire pontosak.

A magyar reformátusság kutatása kérdőíves módszerrel

Két olyan, módszertanában és kérdésfeltevésében is releváns, kortárs kutatást tartunk számon, melyekből a transznacionális EFOP-kutatásunk is több ötletet, magvalósítást átvesz. Például, egyes kérdések szó szerinti átvételének indoka, hogy az általunk lekérdezett, 400 fős minta eredményei egy tágabb összehasonlításra is lehetőséget kínálnak!

- 1) Az egyik kutatást Csanády Márton vezeti, aki a Károli Gáspár Református Egyetem Szociológiai Tanszékén, az Egyház-szociológiai Kutatóműhely vezetője, diákjaival és tanár kollégáival már számos magyarországi református közösségben végzett kérdőíves kutatást a témában.
- 2) A másik kutatás vezetője Nagy Károly Zsolt, a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpontja keretében működő Néprajztudományi Intézet munkatársa, aki szintén kérdőíves módszerrel, elsősorban a református gimnáziumok tanulóinak körében végzi kutatását.

A következőekben e két kutatás elméleti és módszertani lényegét foglaljuk össze az általuk közreadott kutatási jelentésekből. A Károli Gáspár Református Egyetem Szociológia Tanszéke által 2014-ben egy egyházszociológiai kutatás keretében négyszáz magyarországi gyülekezetben végzett reprezentatív lelkipásztori kutatás mintavételezésekor is hasonló adatokból indultak ki a kutatók: az egyházmegyék egyházközségeiből településtípusok szerint rétegzett véletlen mintavételt végeztek.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

(Csanády Márton: A népszámlálási adatok megközelítése református szemszögből. A „Kálvinizmus ma” címmel 2014. november 10-én a Református Zsinati Székházban tartott előadása alapján.) Ilyen, döntően formális közösségnek tekinthetjük az oktatási intézményeket is. A Református Egyházban mindig kiemelkedő szerepet szántak az iskoláknak, kivált a gimnáziumoknak a fiatalok felekezeti szocializációjában és a jövő református értelmiség nevelésében, és egy-egy gyermek református középiskolába iratása – különösen a határon túli területeken – a szülők részéről is a felekezeti és a magyar nemzeti identitás határozott vállalásának aktusaként értelmezhető (pl. Marton, 2013, 2014). A Református Egyház természetesen nem azonos a református középiskolákkal, és ezeknek az iskoláknak a diáksága sem tekinthető a 14–18 év közötti református fiatalokra nézve reprezentatív mintának. Ugyanakkor éppen az iskoláknak az identitás őrzésében, folyamatos aktualizálásában és a hagyományok továbbadásában játszott és tulajdonított kiemelkedő szerepe miatt nem érdektelen ezeknek a közösségeknek a vizsgálata.

Nagy Károly Zsolt a kutatás első ütemében a Magyar Református Egyház Kárpát-medencei területén 39 református középiskolát keresett meg azzal a kéréssel, hogy tegyék lehetővé a kérdőív lekérdezését a 16–17 éves diákok között. Úgy válogatta a kérdőíveket, hogy legyenek magyarországi és határon túli iskolák – utóbbiak esetében minden olyan részegyházból, ahol vannak középiskolák –, s amennyire ezt az alapsokaság eloszlása megengedi, legyenek a reformátusság peremvidékein és centrális területein, illetve felekezeti és etnikai értelemben vett többségi és kisebbségi területen működő iskolák. A választás statisztikai alapon történt, a feldolgozás során azonban kiderült, hogy a válaszadók szubjektív helyzetértékelése a fenti szempontoktól néhány ponton eltér. A szubjektív helyzetértékelést azért tartotta fontosnak, mert a kisebbségi lét nem csupán statisztikai adatok kérdése. Ahhoz, hogy valakik kisebbségként viselkedjenek, gondolkodjanak és érezzenek, tudatosítaniuk kell magukban saját kisebbségi státuszukat, reflektálniuk kell erre a helyzetre, s cselekvéseiket is elsősorban ez a reflexió motiválhatja. Látható volt, hogy több esetben (pl. Sárospatak, Marosvásárhely, Szatmárnémeti) a többségben lévő vélemény mellett más helyzetértékelés is magas százalékos aránnyal szerepel, ami abból is következhet, hogy a református középiskolák zömében kollégiumi rendszerben működnek, vagyis az iskola tanulóinak jelentős százaléka nem abban a városban él, ahol az iskola található, hanem a környező településeken. A

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

problémával a kutatás tervezése során végzett próbafelmérésnél is találkoztak. Több visszajelzést is kaptak arra nézve, hogy a válaszadók nem érzik igazán magukat sem határozott többségben, sem határozott kisebbségben élőknek. Ezért vezette be harmadikként a más felekezetekkel vagy etnikumokkal nagyjából egyenlő arányban élők csoportját. Ebbe a kategóriába különösen a felekezeti szituációt tekintve sorolták többen – gyakorlatilag a kisebbségben élőkkel szinte azonos számban – magukat. Az etnikai szituáció esetében találkoztak egy másik sajátossággal is: a magyarországi iskolák esetében – pl. Debrecen vagy Sáropatak – feltűnően magas volt azoknak az aránya, akik szerint lakóhelyükön a magyarság vagy kisebbségben, vagy más nemzetiségekkel nagyjából egyenlő arányban él. A kérdőív nem tartalmazott arra vonatkozó kérdést, hogy melyek ezek a csoportok, így csak feltételezni lehet, hogy a válaszadók a cigányságra utalnak. Ez a csoport azonban ennek ellenére – tulajdonképpen a várakozásnak megfelelően – nagyon alacsony létszámú, mindössze tizenhat fő tartozik bele, így bár az elemzés során feltűntették, sok esetben valóban „kisebbségként viselkedtek”, eredményeiket csupán erős fenntartásokkal vették figyelembe. A korábban megfogalmazott alapproblémát és hipotézist a kérdőívek öt szempont alapján végzett elemzésével vizsgálták. Az első három szempont a vallásszociológiában szokásos módon a vallásosság indikátorának tekintett *bibliaolvasás, imádság és templomba járás* kérdésköre. A negyedik szempont *az egyház integratív szerepkörével* kapcsolatos reflexió, míg az ötödik *a felekezeti és a nemzeti identitás kapcsolata*. Az első három esetben a vizsgálat két lépcsőben történt: egyfelől direkt kérdést tettek fel, másfelől azokat kiegészítették olyan állításokkal, melyek a református kegyességi hagyományok vonatkozására illenek. Ezt a kettős megközelítést azért tartották fontosnak, mert a vallásosság és a felekezeti hagyományokhoz, narratívákhoz való kötődés nem szükségszerűen fedi egymást. A kétfajta megközelítés feltételezésük szerint lehetővé tette, hogy párhuzamosan vizsgálják a vallásosságot, és azokat a motivációkat, melyek annak felekezeti arculatát meghatározzák. Wilson szerint a vallás presztízsveszteséget szenved velük szemben ebben a folyamatban. (Hamilton, 1998, 213. old.) Egyébként pedig a vallásos világszemlélet egyeduralmát már nem támogatja többé egységes közösségként a társadalom. Wilson szerint a közösségi társadalomszervezés elmúltával a vallás igazi közege elveszett. A lokális, a szemtől szembeni, teljes emberi személyiséget bevonó kapcsolatok világa volt ez. Azok a vallási megújulási törekvések, mozgalmak, amelyek a

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

közösségteremtést tűzik ki célul, meddő kísérletek, kelthetik a közösségiség érzését, egyeseknek kielégíthetik az ilyen igényeit, de ettől a domináns társadalomszerveződés a személytelen bürokratikus kapcsolatokon fog már nyugodni. Ezért a vallásosság mint olyan is marginalizálódik. Saját kérdőívünkben a III/2. kérdés 17 állítást tartalmaz, amely kapcsolódik Nagy Károly Zsolt kutatásához. Az állítások minden esetben a **református nyilvánosság** különböző szinterein megjelent szövegekből származnak. Olyan szövegekről van szó, melyek identitásprogramokként értelmezhetőek, vagyis adott helyzetre alkalmazva, sűrítve jelenítik meg a református identitás elemeit. Olyan elemeket, melyek a református felekezeti azonosságtudat történeti modelljeihez kapcsolódnak, s azok vallási-hitbeli, kulturális-életmódbeli, illetve a saját közösséggel, valamint a közösség idegenek felé történő képviselésével kapcsolatos jellemzőit teszik kitapinthatóvá. A kérdés célja elsősorban az, hogy a történeti identitásmodellek esetleges továbbélését a jelenkori identitás szerkezetében feltárja, illetve felvázolja a református felekezeti kultúra táji tagolódását, segítsen meghatározni a közösség identitásrégióit. E problémakörben pedig a kutató elkerülhetetlenül találkozik a trianoni határ kapcsán létrejött „magyarországi – határon túli” dichotómiával és a nemzeti kisebbség és vallásosság kapcsolatának ebből következő kérdéskörével.

Kérdőívünkben a III/3. kérdés, szintén Nagy Károly Zsolt nyomán a **bibliolvasási szokásokra** kérdez rá. A vallásszociológiai kutatásokban, mint azt Tomka vagy Gereben idézett munkáiban is láthatjuk, a Bibliával kapcsolatos alapvető kérdések általában arra vonatkoznak, hogy a megkérdezettnek van-e Bibliája, azt milyen gyakorisággal olvassa, és hogyan vélekedik a Biblia szó szerinti értelmezéséről. Nagyk kutatásában református középiskolások vettek részt, akiknek iskolai felszereléséhez kötelezően hozzá tartozik a Biblia és a Református Énekeskönyv. Így a Biblia megléte vagy hiánya nem sokat árul el a vallásosságukról. Részben hasonló a helyzet a „milyen gyakran olvas ön Bibliát?” kérdéssel is. Egyházi középiskolában minden nap előkerül a Biblia, nem csupán vallásórán, hanem egyéb alkalmakkor is. Erre a helyzetre a válaszadók több esetben reflektáltak, megjegyezve például, hogy „csak hittan órán” olvasnak Bibliát. Az egyéni és rendszeres bibliatanulmányozás ugyanakkor a református vallásgyakorlat szerves része. Az ezzel kapcsolatos gyakorlatok és attitűdök tehát alkalmasak lehetnek arra, hogy a válaszoló felekezeti kötődését, református identitását jellemezzék. A harmadik szokásos kérdéscsoporttal azonban több probléma is

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

van. Az olyan válaszlehetőségek, mint „a Biblia Isten szava és szó szerint kell érteni” vagy „a Biblia Isten sugalmazott szava, de nem kell mindent szó szerint venni” és „a Biblia mesék, legendák, történelmi és erkölcsi tanok ember által lejegyzett ősi könyve” nem alkalmasak fenntartások nélkül az egyén vallásosságának vagy református felekezeti kötődésének vizsgálatára. Ezek a válaszlehetőségek ugyanis – bizonyos körülmények között még a harmadik is – egy-egy református ún. „kegyességi irányzat” vélekedésével is beazonosíthatóak. A kegyességi irányzatok – a római katolikus terminológia „lelkiségi mozgalmak” fogalmához hasonlóan – a protestáns felekezeteken belül létrejött, általában egy-egy vallásos megújulási mozgalomhoz kapcsolódó szubkultúrának tekinthetők. Többnyire nem szakadnak ki az adott felekezet többségi közösségéből, de attól egyértelműen kijelölhető pontokon határozottan elkülönülnek. A protestáns felekezeteken éppen a Biblia szó szerinti értelmezése – tágabban és teológiai fogalommal élve: ihletettsége – az egyik olyan kérdés, melyben a különböző kegyességi körök véleménye és az egyházban uralkodó *sensus communis* között jelentős különbség állhat fenn. Ebből következően a protestánsok között az, hogy valaki egyetért azzal, hogy „a Biblia Isten szava és szó szerint kell érteni” vagy „a Biblia Isten sugalmazott szava, de nem kell mindent szó szerint venni” nem biztos, hogy az illető vallásosságának vagy felekezeti elkötelezettségének mértékét jelzi, hanem arra utal, hogy ehhez vagy ahhoz a kegyességi körhöz tartozik, vagy legalábbis inkább az egyikkel vagy a másikkal szimpatizál. Így azután a bibliaolvasással kapcsolatos kérdéseket árnyaltabban, és a felekezeti sajátosságokat figyelembe véve kell feltennünk, és ki kell térnünk a Biblia olvasásának rendszerességén túl az azzal kapcsolatos attitűdökre, illetve a Biblia ihlettségével kapcsolatos kérdéseken túl a „Szentírás” mindennapi életben betöltött normatív szerepére is. A reformáció egyik leglényegesebb programja a széles körű, anyanyelvű bibliatanulmányozás fontosságának hangsúlyozása volt. A bibliaolvasás és az azzal szorosan összetartozó imádkozás, mint az Istennel való személyes kapcsolat médiuma azonban csupán a puritanizmus hatására került az egyéni vallásgyakorlat középpontjába. A puritanizmus ebben a kérdésben is a reformáció eredeti tanításának konzekvens és radikális érvényesítésére tett kísérletet, s bár ezt követően a protestáns egyházakban meghatározóvá váló racionalizmus, majd a liberális teológiai gondolkodás a Biblia egyéni vallásgyakorlatban betöltött szerepét leértékelte, az egymást követő megújulási mozgalmak napjainkig minden esetben

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

viszaternek a puritán értelmezéshez és gyakorlathoz (lásd Dienes, 2002). Trianon után a Református Egyház egymástól elszakított részei nagyon különböző körülmények között éltek. Míg az „elcsatolt területeken” a magyar anyanyelvű bibliaolvasást úgy is, mint a magyar nemzeti kultúra fenntartásának intézményét és úgy is, mint a vallásgyakorlat kiemelkedő fontosságú összetevőjét a mindenkori hatalmak igyekeztek korlátozni vagy ellehetetleníteni, addig Magyarországon ilyen törekvésekre példát legfeljebb a második esetben és az 1950–1960-as években találhatunk. A magyar nyelvű bibliaolvasás tehát eltérő kontextusban eltérő, nem primer módon vallási tartalmakkal telítődött. A bibliaolvasással kapcsolatos kérdésre a válaszadók két válaszkategóriában összesen 11 lehetőségből választhattak. Az egyik kategória a szokásos módon, a bibliaolvasás gyakoriságát időben helyezte el. A bibliaolvasás napi, heti vagy havi rendszeressége mellett a kitöltők az „egyéb” lehetőségen túl még két opcióból választhattak: az egyik a „nem szoktam rendszeresen olvasni”, a másik pedig az „elég az, amit a templomban hallok”. Ez utóbbi mondat tulajdonképpen az „egyáltalán nem olvasok Bibliát” válasz alternatívája. Ez az elutasító válasz a felkínált lehetőségek közt nem szerepelt. Ennek oka az, hogy a próbakutatások alatt szerzett tapasztalataim szerint a válaszadók általában a „kisebb ellenállás” felé hajlanak, s így ha találnak egy „nem olvasok Bibliát” válaszlehetőséget, inkább egyből bejelölik ezt, és csekély hajlandóságot mutatnak arra, hogy a válaszukat a felsorolt lehetőségek segítségével árnyalják. Azok számára, akik elutasító álláspontjukat határozottan ki akarták nyilvánítani, rendelkezésre állt az „egyéb” válaszlehetőség, mellyel éltek is. Miután a rendszeresség a Biblia olvasásának bár meghatározó, de nem az egyetlen módja, az ettől eltérő módok láthatóvá tételére szolgált az első opció az „egyéb” lehetőséggel, illetve a második kategóriában felsorolt válaszok. A második kérdéskategória a bibliaolvasással kapcsolatos sajátos attitűdökre hivatkozott. A válaszként felkínált mondatok az egyház belső nyilvánosságának ismert fordulatait. A Biblia a hívők legfontosabb „lelki tápláléka”, Isten szava, melyre – a reformátusok között különösen népszerű 42. zsoltár metaforáját idézve – a vallásos ember szomjazik. Jóllehet a metaforából kibontott vallásos érvelés szerint lelki táplálékra ugyanúgy naponta szükség van, mint a testre, ez a metafora mégis inkább az egyén vallási szükségleteit hangsúlyozza, az Isten utáni vágyakozást, semmint a vallásos életfolytatás rigorózus módszerességét. Ehhez hasonló a „csendesség” fogalma is, csak más kegyességi formákra jellemző. A csendesség az Isten előtti

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

elcsendesedés alkalma, olyan magánáhitat, amelynek során a hívő az imádság és bibliaolvasás médiumain keresztül keresi a személyes kapcsolatot Istennel, s amelyet a csendben megmutatkozó transzcendens iránti nyitottság jellemez. A magányos vagy egyéni csendesség mellett a Biblia olvasásának kedvelt formája a kis közösségben végzett tanulmányozás is. Ennek középpontjában általában a bibliaolvasás során kapott személyes „üzenetek”, felismerések közössé tételé, és a kis közösség által végzett diszkurzív kontrollja áll. Ezek az alkalmak sokszor a prédikációk normatív bibliaértelmezését alkalmazzák az adott helyzetekre, és azért is nagyon fontosak, mert a hívők – elköteleződésük és vallásosságuk mértékétől függetlenül – a szöveg nehézsége és az értelmezés esetleges buktatói miatt nem ritkán inkább ilyen közösségben olvassák és értelmezik a Bibliát, mint egymagukban. Az „amikor időm engedi” és a „naponta többször is előveszem” válaszok két, egymással alapvetően ellentétes attitűdöt jelölnek meg: míg az első a bibliaolvasást tulajdonképpen szabadidős tevékenységként kezeli, addig a második egy feltehetőleg intenzív vallásosságra utal. A határon túli közösségek egy részére érvényes a megállapítás, hogy a puritán gyökerű családi áhitat a református vallásgyakorlatnak olyan eleme, mely kulcsszerepet játszott abban, hogy a református közösségek egyáltalán fennmaradtak olyan időkben – mint az „ellenreformáció” vagy pl. Kárpátalján az 1950–1960-as évek –, illetve olyan szituációkban – pl. szórványokban –, melyekben sok esetben nem voltak vagy nincsenek a református közösségeknek lelkipásztorai. (A kérdéskörhöz lásd Szigeti, 2004, 2013.) A Bibliával kapcsolatos gyakran feltett kérdések közé tartoznak általában a Biblia tévedhetetlenségével, illetve tágabban a Biblia ihletettségével kapcsolatos kérdések. A protestáns teológiai gondolkodás középpontjában a hagyományok és az – eredendő bűn által megrontott természetű – ember transzcendenssel kapcsolatos tapasztalatai helyett a Biblia áll, mint az Isten önmagáról adott kinyilatkoztatása, mely így a transzcendensről szerezhető tudás egyetlen megbízható és hiteles forrása. Ez a kinyilatkoztatás azonban isteni ihletettségű embereken keresztül történt, és ezt az emberi oldalt – az emberin túl a Kijelentés magvának jobb megértése, a forrásig való lehatolás céljával – éppen a humanizmus által erősen befolyásolt protestáns teológia tette módszeres kritika tárgyává. Ennek a bibliakritikának – a vallásosságot befolyásoló társadalmi folyamatokkal, a laicizálódással vagy a nemzetvallás kialakulásával párhuzamosan – az lett az eredménye, hogy a 19. század második felére a Biblia tekintélye a protestánsok közt megrendült, normatív szerepe

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

jelentősen csökkent. A század végén megjelenő megújulási mozgalom, az ún. belmisszió ezt a folyamatot is megpróbálta visszafordítani. A belmisszió jelentős hatással volt a Református Egyház életére, úgy a teológiai gondolkodás, mint a kegyesség, azaz a vallásos életfolytatás területén, így – bár pontos adatok nem állnak rendelkezésre, ám a korabeli sajtó, a prédikációirodalom és az egyházi élet vizsgálata nyomán sejthető, hogy – jelentősen megnövekedett azoknak a száma, akiknek a Biblia ismét az életfolytatás legfőbb tekintélyének számított (Bíró – Szilágyi, 1949, 351–407.). A belmissziós mozgalom hatása Magyarországon és a határon túli egyházrészekben – különböző mértékben és sajátosságokkal bár, de – a kommunista diktatúrák ideje alatt is megmaradt, és részben ennek köszönhető a diktatúrák végnapjaiban, illetve a politikai változások után a belmisszió által létrehozott vallásos egyesületek újraéledése (lásd Mikolicz, 2009). A diktatúrák idején a Biblia folyamatos ideológiai kritika tárgya volt, így e mozgalom szellemiségének újraéledését e kritika ellenhatásaként a Biblia teljes isteni ihletettségének, megkérdőjelezhetetlen tekintélyének, és ebből következően szó szerinti értelmezésének hangsúlyozása kísérte. A hivatalos teológia nem tartott lépést ezekkel a változásokkal, és nem tudott reagálni a hirtelen megjelenő új vallási vagy teológiai mozgalmakra sem. Így az egyház élete viszonylag gyorsan polarizálódott, s ma az egymással – a Biblia értelmezésének és tekintélyének összefüggésében is – radikálisan szembenálló vélemények úgy vannak jelen egymás mellett, hogy egyik sem tekinthető igazán meghatározónak, „főáramlatnak”. Ezek a véleményáramlatok pedig nem korlátozódtak és ma sem korlátozódnak a társadalom egy-egy rétegére, hanem különböző formában bár, de egyaránt hatottak falun és városban, egyetemi hallgatók közt csakúgy, mint gazdakörökben. (A témához lásd Kiss, 2006a, 2006b, 2010.) Ebből az elnagyolt történeti áttekintésből is kivehető, hogy a Biblia szó szerinti értelmezése, vagy az ezt elutasító kritikus hozzáállás elvileg egymást kizáró álláspontok, melyek nem köthetők egyértelműen valamilyen társadalmi réteg vallásosságához.

A kérdőívünk III/4-5. kérdése az **imádkozás** gyakorlatára kérdez rá. A vallásosságnak és a református felekezeti kötődésnek szintén fontos eleme az imádság. Míg a bibliaolvasás a vallásgyakorlat kognitív oldalához tartozik, hiszen alapvetően egy szöveg megértéséről, és a protestáns gyakorlatban a szövegből megértett tanulságnak a bibliaolvasó saját gondolkodásában, életvitelében való alkalmazásáról, illetve a személyes elgondolások és a bibliai normák esetleges

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

ütköztetéséről szól, addig az imádság éppen a vallásosság nem-kognitív – Otto (Otto, 1997) szavaival élve: irracionális – oldalának essenciája. E két oldal szorosan összetartozik. A református vallásgyakorlatban az imádság az ember Istenhez intézett szava, míg a bibliaolvasás során Isten szól az emberhez. Ezt az alapszituációt a különböző kegyességi irányok eltérő módon árnyalhatják. Vannak olyan közösségek, melyek ragaszkodnak a szakrális kommunikáció ilyen racionális felfogásához, míg más közösségek számára az imádság a szavakon túl egy a transzcendensre nyitott, módosult tudatállapotot jelent. Ezek az eltérések azonban nem írják fölül az alapszituációt. Nem feladatunk az imádság néprajzi, antropológiai vagy teológiai dimenzióinak részletes kifejtése (utóbbihoz lásd Révész, 1924; Incze, 1931), így csupán utalunk azokra, melyek a felekezeti kötődés kialakításában és fenntartásában véleményem szerint fontosak lehetnek, s amelyekre az elemzett állítások vonatkoznak. Az imádkozással kapcsolatos szokásokat vizsgálva itt is fontos megjegyeznünk, hogy bár a református ember életének elmaradhatatlan része az imádság, a rendszeresség itt sem egyedüli indikátora a felekezeti kötődésnek vagy a vallásosságnak. Az imádság rendszerességén túl, Nagyék két szempontot vizsgáltak meg: az egyik az imádság kötött és szabad formáinak jelenléte, a másik pedig az imádsággal kapcsolatos attitűdök, érzelmek kérdése. Az imádkozás rendszerességén túl fontos kérdés annak formája. A református kegyességben hosszú időn keresztül meghatározó volt a kötött – vagyis írásban rögzített –, illetve tanult imádságok dominanciája. A változás a 17. században Németországból induló, majd a 18. században Európa-szerte, főképp a lutheri reformációt követő egyházakban jelentős mozgalommá váló pietizmus hatására következett be. A pietizmus a protestáns ortodoxia világában fogant, abban az időszakban, amikor a protestáns egyházakat a barokk katolicizmus látványos restaurációs stratégiáival szemben saját vallási gondolkodásuk, tanításuk egyértelmű és ésszerű megfogalmazása foglalkoztatta leginkább, aminek következtében az egyház életére is a száraz, racionális dogmatizmus volt jellemző. A pietizmusra ellenben individuális és belsőleges vallásgyakorlat, illetve a hivatalos egyházzal szembeni kritikus magatartás jellemző. Középpontjában nem annyira Krisztus váltságahalálának teológiai tisztáztatása, és az üdvösség megszerzésében játszott kizárólagosságának hangsúlyozása, hanem Krisztus szenvedésének átélése, és a kegyesség – vagyis a Krisztus tanítása szerinti, de még inkább őt utánzó életfolytatás – gyakorlása, a „paxis pietatis” állt. A személyes és

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

mélyen átélt vallásosság egyik jele számukra a szabadon, mintegy rögtönözve mondott imádság volt, s kritikusán viszonyultak a transzcendenssel folytatott kommunikáció kötött formáihoz, illetve általában a liturgizmusba hajló egyházi gyakorlatokhoz és a dogmatizmushoz vezető teológiához. Ebből a kritikus magatartásból is következett, hogy általában külön közösségeket is létrehoztak, melyek olykor az egyházon belüli egyházként működtek. A pietizmus Magyarországon – főképp a reformátusok között – többnyire a puritanizmussal együtt fejtette ki hatását, melyre a kritikus attitűd és a hivatalos egyháztól távolságot tartó közösségek létrehozása nem volt jellemző (Wallmann, 2000). A pietizmus által képviselt bensőséges, érzelemmel telített vallásosság koncepciója később nagy hatással volt a már említett belmissziós mozgalomra, és az annak nyomán kibontakozó vallásos egyesületi életre. Számunkra most ez a hatása tűnik fontosabbnak, hiszen a belmissziós mozgalom kiteljesedése a két világháború közötti időszakra tehető, ami egyben a Trianon utáni kiűtkeresés, és ennek nyomán az ún. második konfeszió (Hatos, 2005b) időszaka volt a reformátusok számára. Ez meghatározó módon egy sajátos „kettős fronton” vívott küzdelmet jelentett. Egyfelől a „neobarokk társadalomban” magát uralkodó vallásként meghatározó római katolicizmussal szemben, a protestantizmus kulturális teljesítményeire és „nemzetmegtartó szerepére” hivatkozva, Kuyper holland kálvinizmusának hatása alatt (Kuyper, 1922) próbálták megfogalmazni a magyar kálvinizmust, mint világnézetet (Makkai, 1926). Másfelől a dogmatikus és hitvallási kötöttségeket elvető, ökumenikus szemléletű belmissziós „egyesületi keresztyéniséggel” szemben próbálták megszilárdítani és korszerűen kifejteni a református teológia és hitvallás tanításait. Az összecsapás elkerülhetetlen volt, s bár Ravasz László püspöki működése során többnyire sikeresen próbálta közös mederbe terelni a belmisszió és az öntudatosodó kálvinizmus alkotó energiáit, a mindennapi vallásgyakorlat színterein a „pietista” jelző közel állt ahhoz, hogy negatív tartalommal telítődjön (Kiss, 2006c). Ilyen kontextusban talán nem meglepő, hogy a belmissziós mozgalom által preferált szabad szövegű imádkozás gyakorlata a vallásgyakorlat szintjén identitásmarkerré vált. A kommunista hatalom és az azt kiszolgáló egyházi vezetés mindenhol próbálta visszaszorítani a pietista karakterű vallásos mozgalmakat és hitéletet, ennek ellenére az egyházi életből máig nem tűnt el ez a vallásgyakorlati forma. A tanult vagy kötött imádság gyakorlata azonban nem egyszerűen a kötetlen formákat előnyben részesítő belmissziós-pietista kegyesség ellentéte, hanem egy másfajta,

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

szintén intenzív vallásgyakorlatra utalhat. Azon túl, hogy a kötött imádságnak helye van a református istentiszteleti liturgiában, egy talán a belmissziós mozgalom hatásánál mélyebb rétegben helye lehet az egyéni kegyességben is. Jóllehet az utóbbi évtizedekben nem sok imádságos könyv jelent meg magyar nyelvterületen, s arra nézve semmilyen adattal nem rendelkezünk, hogy ezeket hol és hogyan használják, az azonban mindenképpen figyelemre méltó, hogy a magyar pietizmus számára is kiemelkedően fontos „Öreg Szikszai” 1958-tól napjainkig átlagosan 2–4 évente ismétlődő utánnomásokkal mintegy 103.600 példányban jelent meg. (Szikszai György Keresztyéni tanítások és imádságok címmel először 1786-ban Pozsonyban megjelent könyve. Ahogy sokszor nevezik, az „Öreg Szikszai” a magyar református vallásos irodalom talán legnépszerűbb, máig használatban lévő műve. Szikszai munkásságában egyesítette kora számos teológiai és kegyességi irányzatát: az „ésszerű ortodoxia” híveként fontosnak tartotta a hitvallási és teológiai igazságokat, ugyanakkor a vallásgyakorlatban nem ezeket állította a középpontba, hanem a puritán életvitelt és az érzelmileg mélyen átélt és elkötelezett vallásosságot. A vallás három nagyon fontos területe – a tudás, az életmód és a transzcendenssel való kapcsolat érzelmi oldala – között teremtett tehát olyan szélsőségektől mentes harmóniát, melyet a korszak különböző teológiai és kegyességi irányai egyaránt el tudtak fogadni.) A kötött imádság formájának elterjedtsége utalhat egy archaikusabb, az „Öreg Szikszai” által is megjelenített vallásosságra, melynek része a napszakokhoz és különböző tevékenységekhez kötődő imádságok elmondása is. A kérdés tisztázása további kutatásokat igényel, hiszen egyetlen szórványos adatra nem lehet építeni ilyen jellegű következtetéseket, azonban az adatok alapján annyit mindenképpen elmondhatunk, hogy semmiképp sem egymást kizáró formákról van szó.

Kérdőívünk III/6. kérdése **a templomba járásra, az Istentiszteletre** vonatkozik. Az istentiszteletre járás a keresztyén vallásgyakorlat egyik legfontosabb eleme. A református gyakorlatban nem kötelező az istentiszteletek látogatása, ugyanakkor az ideális református hívő minden vasárnap délelőtt ott ül a templomban. Az istentiszteletnek több funkciója is van. Egyfelől a felekezetre jellemző vallási tudás közvetítésének elsődleges helye. Másfelől a helyi közösség vallási, illetve vallásba ágyazott normáinak elsajátításában és alkalmazásában játszik kiemelkedő szerepet (Szacs vay, 2007). Végül – sok egyéb funkciójából – a közösségteremtő, közösségszervező funkcióját

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

emeljük ki, melynek révén különösen a határon túli magyar gyülekezetekben az istentisztelet a magyar nyelvi és kulturális közösség fenntartásának egyik legfontosabb színtere. A vasárnap délelőtti istentiszteletek mellett egy egyházközségben általában más közösségi alkalmak is vannak. Ezek egy része – például a hétköznapokon tartott kötetlenebb, a Biblia értelmezésébe sokszor a híveket is bevonó ún. bibliaóra – hitbuzgalmi jellegű, s megtartásuk az ébredési hagyományokra vezethető vissza. Másik részük inkább kulturális jellegű, s a közösség életének nem vallási természetű eseményeit ágyazza egyházi kontextusba. A református teológia egyház-fogalmában – amint általában a keresztyén egyház-fogalomban – nagyon hangsúlyos az a motívum, hogy az egyház az Isten által kiválasztott emberek térben és időben kiterjedő közössége. A közösség megélésének különleges alkalmaként az úrvacsora liturgiája külön is hangsúlyozza ezt a különleges közösséget: „Keresztyén Testvéreim! Így szerezte a mi Urunk Jézus Krisztus az utolsó vacsorát. Így éltek vele az apostolok, az egyházatyák, a reformátorok, hitvalló őseink és így éltünk vele Isten kegyelméből mi is.” (Bartha, 1985, 53–64.)

Kérdőívünk II/3. és a III/7. kérdése az **egyház, mint közösség** témája köré szerveződik. A társadalomtudományok gyakorlatilag egybehangzó állítása szerint a vallás, különösen annak olyan formái, melyekkel a nagy keresztyén történelmi egyházakban találkozunk, a társadalmi stabilitást, illetve az ennek fenntartásához szükséges kulturális minták, felkészültségek legitimációját, rögzítését és továbbadását szolgáló intézmények. (Lásd Geertz, 1994, vagy Assmann, 1999, 68–70.) Ez a vallás émiikus szintjén sokszor, különösen a társadalmi viszonyok átalakulásának idején a gyorsan változó világban az állandóságot, a biztonságot képviselő egyházzal kapcsolatos narratívákban jelenik meg. A református vallásosságban ez az állandóságra való igény ambivalens módon van jelen. Egyfelől az egyház maga is egy radikális társadalmi változás összefüggésében jött létre, s a változásra, változtatásra való hajlandóság – a narratívák szintjén mindenképp – állandóan jelen van a közösségben. Azt a gondolatot, hogy a reformáció nem lezárt történet, melyre évről-évre emlékezniük kell a reformátusoknak, hanem az egyház természetéhez tartozó állandó önvizsgálatra és megújulásra való készség, először a huszadik század egyik legnagyobb teológusa, Karl Barth fogalmazta meg – aki a magyar teológiai gondolkodásra is nagyon jelentős hatással volt (Kozma, 2011). A megújulás, az állandó reformáció azonban a református értelmezésben nem független a

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

vallás alapját jelentő isteni Igétől, mely így a folyamatos változás közepette a gondolkodás állandó sarokkövét jelenti. A református azonosságtudat történeti rétegének egyik kiemelkedő eleme, a református ember közösség iránti elkötelezett felelősségvállalása. Ennek teológiai alapja a kálvini gyökerű hivatásetika, mely szerint az ember életének célja Isten dicsőségének önfeláldozó szolgálata, s ezt abban a hivatásban, abban a társadalmi helyzetben kell véghezvinnie, melybe Isten állította. Isten dicsőségének munkálása azonban nem csupán az egyéni elhívás teljesítésén keresztül történik, hanem ezáltal annak a közösségnek a szolgálatán keresztül is, melybe az ember tartozik. A közösség javának szolgálata természetesen alapvetően azt jelenti, hogy a református ember tevékenyen járul hozzá ahhoz, hogy a közösség a Biblia elvárásainak megfelelően formálódjon.

Határon „innyi” és „túli”

Tomka Miklós nyomán megfogalmazhatjuk azt a hipotézist, mely szerint az etnikai kisebbségi helyzet erősebb felekezeti kötődést eredményez, melyre jellemző lehet a hivatalos vallási normákkal szembeni dinamikus viszony. Azt is feltételezhetjük, hogy a felekezeti kisebbségi helyzet ezzel szemben inkább gyengíti a kötődést, hozzátevé, hogy ez a gyengülés feltételezhetően elsősorban a felekezetspecifikus normák terén lesz tapasztalható. Ennek fordítottja ugyanakkor nem feltétlenül igaz mindkét esetben, hiszen bár feltételezhető ugyan, hogy a felekezeti többségi helyzet intenzívebb vallásossággal és erősebb felekezeti kötődéssel járhat együtt, ugyanakkor az etnikai többségi helyzet nem szükségszerűen gyengíti ezeket. Az adatok alapján azonban ezek a hipotézisek nem igazolhatóak maradéktalanul. Különösen akkor nem, ha egyfelől a trianoni határokon túli magyar közösségeket nem tekintjük homogénnek, hanem közöttük is megkülönböztetünk felekezeti és etnikai értelemben vett többségi és kisebbségi csoportokat, másfelől pedig akkor, ha az elemzés során a vélemények eloszlására is tekintettel vagyunk. Az kétségtelen, hogy „távolról nézve” az adatokat elmondható, hogy a magyarországi válaszóokra – úgy a felekezeti, mint az etnikai szituációkban – inkább jellemző a bizonytalanság és a válaszok kiegyenlítetttsége, mint a határon túliakra. Amennyiben azonban közelebről nézzük az adatokat, az is látható, hogy úgy a felekezeti, mint az etnikai szituációkban a határon túliak között is azokra jellemzőbb a határozottabb állásfoglalás, a kevesebb bizonytalanság, és erősebb vallási vagy felekezeti kötődés, akik többségben élőként gondoltak

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE

magukra. Egy igazi felekezetspecifikus norma, a mindennapi bibliaolvasás kérdését feszegető állítás esetében például jól látható, hogy a magyarországiak nem értenek egyet az állítással, míg a határon túliak igen. Ugyanakkor a határon túliak között mind a felekezeti, mind az etnikai szituációkban a többségi csoportban vannak többen az egyetértők, s a kisebbségi csoportok ezen felül még polarizálódnak is. Úgy tűnik, hogy a felekezeti kisebbségi helyzet valóban hátrányosan befolyásolja a felekezeti és vallási kötődést, ez a hatás ugyanakkor sokszor nem tűnik erősebbnek, mint az etnikai kisebbségi helyzet hatása, és jelentősen módosítja súlyát és értelmezését a más felekezetekkel egyenlő arányban élők csoportjának megjelenése. Ez a csoport Magyarországon több esetben jelentősen gyengébben kötődik a felekezeti tradíciókhoz vagy a vallásossághoz, mint a kisebbségben élők. A határon túli területeken azonban sokszor éppen fordított a helyzet. Az ugyanolyan szituációban élő csoportok eltérő eredményei mindenképpen a vizsgálat további finomítását igénylik. Szintén további kutatásokra van szükség a kötődés különböző dimenzióival kapcsolatosan. Úgy tűnik, hogy a legnagyobb bizonytalanság és a leggyengébb kötődés a vallásosság és a felekezeti tradíciók kognitív összetevőivel kapcsolatosan, ennek ellenkezője pedig az érzelmi összetevőknél tapasztalható. Ennek oka a válaszadók életkori sajátosságaiban is kereshető, de felvethető a tanokat le-, a vallás érzelmi oldalát pedig felértékelő posztmodern vallásosság hatása is (Horváth-Szabó, 2002; Diósi, 2011). Hasonlóan gyengének tűnik az egyház integratív intézményi szerepével kapcsolatos bizalom, ám ebben az esetben talán az intézményes vallásosság csökkenésének és ezzel párhuzamosan a vallási individualizáció – anyagunkban is tetten érhető – növekedésének európai trendje állhat a háttérben (Hámori – Rosta, 2014a, 322–323.).

IRODALOM

- Assmann, Jan (1999) A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó.
- A. Gergely András (2002) A totális társadalmi tények mint térhasználati és identitásmódok. (Rövid áttekintés a helyi tudás tartalmáról). Kisebbségkutatás, 4, 2, [online] UR L http://www.hhrf.org/kisebbségkutatás/kk_2002_02/cikk.php?id=1103 – utolsó letöltés: 2014. november 13.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

- A. Gergely András (2007) Vallás, etnicitás, kisebbség kulturális antropológiai nézőpontból. In: A. Gergely András – Papp Richárd (szerk.): A szakralitás arcai. Vallási kisebbségek, kisebbségi vallások. 7–15. Budapest, Nyitott Könyvműhely.
- Bartha Tibor főszerk. (1985) Istentiszteleti rendtartás a Magyarországi Református Egyház számára. Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya.
- Bíró Sándor – Szilágyi István szerk. (1949) A Magyar Református Egyház története. Budapest, k. n.
- Brandt, Juliane (1998) A protestánsok és a millennium. Felekezeti és nemzeti identitás a késő 19. század nemzeti ünnepeinek tükrében. Századvég, 3, 11, 167–193.
- Brandt, Juliane (2003) Felekezeti és nemzeti identitás a 19. századi Magyarországon: a protestáns egyházak. Századvég, 8, 29, 2–38.
- Csanády Márton Tamás (2013) A vallásosság helyzete Magyarországon a 2011. évi népszámlálási adatok és a 2008-as Európai Értékrend Vizsgálat adatainak fényében. Confessio, 37, 4, 12–21.
- Dienes Dénes (2002) A református kegyesség jellemző vonásai a 18. században. Sárospatak. Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei.
- Diósi Dávid (2011) Posztmodern vallásosság? – Milyen módon vallásos korunk embere? Vigília, 76, 10, 722–730.
- Fél Edit–Hofer Tamás (1997) Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban. Budapest, Balassi
- Fél Edit–Hofer Tamás (2010) „Mi, korrekt parasztok...”. Hagyományos élet Átányon. Budapest, Korall Társadalomtörténeti Egyesület
- Fél Edit–Hofer Tamás (2016) Az átányi parasztember szerszámai. Budapest, Nemzetstratégiai Kutatóintézet–Néprajzi Múzeum
- Geertz, Clifford (1994) A vallás mint kulturális rendszer. In: Geertz, Clifford: Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások. 63–103. Budapest, Századvég Kiadó.
- Gereben Ferenc (2005) Olvasáskultúra és identitás. A Kárpát-medence magyarságának kulturális és nemzeti azonosságtudata. Budapest, Lucidus Kiadó.
- Gereben Ferenc (2009) Nemzeti és vallási identitás kisebbségi és többségi helyzetben. [online] UR L: http://terd.unideb.hu/doc/konyv/4/v_gereben.pdf – utolsó letöltés: 2014. november 2.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

- Gereben Ferenc – Tomka Miklós (2000) Vallásosság és nemzettudat. Vizsgálódások Erdélyben. Budapest, JTMR Kerkai Jenő Egyházzociológiai Intézet.
- Glock, Charles Y. – Stark, Rodney (1965) Religion and Society in Tension. Chicago, Rand McNally & Co.
- Hatos Pál (2005a) Választott népek. A nemzetvallásról és a nemzeti identitás „szent alapjai”-ról Anthony D. Smith könyve kapcsán. Valóság, 48, 9, 13–21.
- Hatos Pál (2005b) A magyar protestantizmus és eszmei fordulata Tisza Istvántól Ravasz Lászlóig. Múltunk, 16, 1, 89–117.
- Hámori Ádám (2008) Református fiatalok értékvilága és közéleti attitűdjei. Kommentár, 1, 31–42.
- Hámori Ádám (2011) Református esélyek és kilátások. Confessio, 35, 4, 6–25.
- Hámori Ádám – Rosta Gergely (2014a) Declining Religiosity among Hungarian Youth after the Turn of the Millennium: Main Trends and Possible Explanations. In: Sepsi Enikő – Balla Péter – Csánády Márton (szerk.): Confessionality and University in the Modern World: 20th Anniversary Conference of „Károli” University, 2013 Yearbook of Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary. 322–338. Budapest, L’Harmattan Kiadó.
- Hámori Ádám – Rosta Gergely (2014b) Youth, Religion, Socialization: Changes in youth religiosity and its relationship to denominational education in Hungary. Hungarian Educational Research Journal, 4, [online] URL:
http://herj.lib.unideb.hu/index.php?oldal=cikkadatok&folyoirat_szam=4/2013&cikk_id=740 – utolsó letöltés: 2014. november 12.
- Hegedűs Rita (2000) A vallásosság alakulása Magyarországon a kilencvenes évek kutatásainak tükrében, PhD disszertáció. Budapest.
- Hesz Ágnes (2014) Vallás, az antropológia és az antropológusok. Ethnographia 125. évf., 2. sz. 216–217.
- Horányi Özséb (2009) Arról, ami problematikus; arról, ami szignifikatív valamint arról, ami kommunikatív. In: Bagdy Emőke – Dem et rovincs Zsolt – Pill Il ing János (szerk): Polihistoria. Köszöntők és tanulmányok Buda Béla 70. születésnapjára. 199–233. Budapest, Akadémiai Kiadó.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

- Horváth-Szabó Katalin (2002) Az én és a vallás a posztmodern korban. *Távlatok*, 12, 56, 238–248.
- Incze, Gábor (1931) A magyar református imádság a XVI. és XVII. században. Debrecen, Theologiai Szemle.
- Kiss Réka (2006a) Református ébredés Budapesten. In: Kós a László (szerk.): *Reformátusok Budapesten 2. 1343–1367.* Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék.
- Kiss Réka (2006b) Társadalmi kérdések – egyházi válaszok: Muraközy Gyula lelkipásztori tevékenysége. In: Kós a László (szerk.): *Reformátusok Budapesten 1.* 591–600. Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék.
- Kiss Réka (2006c) Ravasz László püspöki működése. In: Kós a László (szerk.): *Reformátusok Budapesten 1.* 537–577. Budapest, Argumentum – ELTE BTK Művelődéstörténeti Tanszék.
- Kósa István (2004) Népszámlálás és szórványok. [online] UR L <http://www.parokia.hu/publikacio/cikk/170/> – utolsó letöltés: 2012. március 8.
- Kósa László (1990) Protestáns egyházi szokások és magatartásformák. In.: Paládi-Kovács Attila (főszerk.): *Magyar Néprajz VII.* Budapest, Akadémiai Kiadó. 443–487.
- Kósa László (2009a) A református azonosságtudat mai kérdései. In: Kósa László: *Tartozni valahová. Cikkek, előadások a protestantizmusról és a református azonosságtudatról.* 172–194. Kolozsvár, Koinónia Könyvkiadó.
- Kósa László (2009b) Történelemmagyarázatok, történelmi helyzetértelmezések. In: Kósa a László: *Tartozni valahová. Cikkek, előadások a protestantizmusról és a református azonosságtudatról.* 9–37. Kolozsvár, Koinónia Könyvkiadó.
- Kovács I. Gábor (2012) „Népegyház” – „hitvalló egyház”, misszió és hitvallásos iskola. *Előadások, cikkek, 1986–2011.* Budapest, Magyar Protestáns Közművelődési Egyesület.
- Kovács Eszter- Pikó Bettina (2009) Vallásosság a magyarországi középiskolások körében. *Társadalomkutatás* 27/1. sz., 27-48. oldal,
- Kozma Zsolt (2011) Karl Barth hatása az erdélyi magyar református gyakorlati teológiára. In: Fazakas Sándor – Ferencz Árpád (szerk.): *Barth és a magyar református teológia (Rekonstrukciós kísérlet).* 75–84. Debrecen, Debreceni Református Hittudományi Egyetem.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

Kuyper, Ábrahám (1922) A kálvinizmus lényege. Budapest, Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság.

Kuyper, Ábrahám (2010) „Ecclesia semper reformanda.” Eine historische Aufarbeitung. Neue Bearbeitung. In: Johansson, Torbjörn – Kolb, Robert – St eiger, Johann Anselm (szerk): Hermeneutica Sacra. Studien zur Auslegung der Heiligen Schrift im 16. und 17. Jahrhundert. 382–441. Berlin, De Gruyter.

Makkai Sándor (1913) Magyarság és kálvinizmus Erdélyben. Egyházi újság, 4, 8, 1.

Makkai Sándor (1926) Öntudatos kálvinizmus. A református magyar intelligencia számára. Kolozsvár, „Az Út” Kiadása.

Marton Erzsébet (2013) Kárpát-medencei református tanévnyitó Beregszászon. [online] URL <http://refua.tirek.hu/hir/mutat/50217/> – utolsó letöltés: 2014. november 12.

Marton Erzsébet (2014) Tanévzáró a nagyberegai líceumban. [online] URL <http://refua.tirek.hu/hir/mutat/50431/> – utolsó letöltés: 2014. november 12.

Máté György szerk. (2017) Reformata Ecclesia. Fejezetek az átányi református egyház történetéből. Átány, Átányi Református Egyházközség

Mikolicz Gyula (2009) Történetünk – A Biblia Szövetség megalakulásáról. [online] URL: <http://www.bibliaszov.hu/bemutakozas/tortenet> – utolsó letöltés: 2014. november 13.

Molnár József – Molnár D. István (2005) Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. Beregszász, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Matematika és Természettudományi Tanszék.

Nagy Antal Mihály (2014) Az Ó- és Újszövetség bibliai teológiája. Pápa, Dunántúli Református Egyházkerület Püspöki Hivatala.

Nagy Károly Zsolt (2013) A „gyülekezeteiben élő egyház” modelljétől a hálózatos egyházmodellig. A lokalitás fogalmának változása a református egyházban az egyházi nyilvánosság diskurzusainak alapján. In: Lukács Anikó (szerk.): Felekezeti társadalom – felekezeti műveltség: Rendi társadalom – polgári társadalom 25. 50–63. Budapest, Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület.

Otto, Rudolph (1997) A szent. Budapest, Osiris Kiadó.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

- Papp Richárd (2001) Vallásosság és nemzettudat empirikus kutatási lehetőségei a határon túli magyar társadalmakban. *Regio*, 12, 1, 213–232.
- Papp Richárd (2003) Etnikus vallások a Vajdaságban? Kisebbségi léthelyzetek kulturális antropológiai értelmezései. Budapest, Gondolat Kiadói Kör – MTA Kisebbségkutató Intézet.
- Papp Richárd (2004a) Történelmi egyházak és kiségyházak a Vajdaságban: eltérő etnikus stratégiák? In: A. Gergely András – Papp Richárd (szerk.): *Kisebbség és kultúra*. 163–193. Budapest, MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont – MTA Nemzeti-etnikai Kisebbségkutató Intézet.
- Papp Richárd (2004b) Kisebbség és reformátusság a Délvidéken. *Protestáns Szemle*, 12, 1, 18–40.
- Papp Richárd (2010) „Mi már kettős állampolgárok vagyunk...” *Kisebbségkutató*, 19, 1, 31–52.
- Pusztai Gabriella (2004) *Iskola és közösség. Felekezeti középiskolások az ezredfordulón*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó.
- Ravasz László (1925) IV. püspöki jelentése. Budapest, Bethlen Gábor Nyomda.
- Révész Imre (1924) Régi magyar imádkozók és imádságaik. *Protestáns Szemle*, 33, 2, 73–81; 3, 137–149; 4, 193–198.
- Riskó János (2012) A 2011-es népszámlálás adatai elé. *Teológiai Szemle*, 54, 2, 19–45.
- Rosta Gergely (2011) *Vallásosság a mai Magyarországon*. Vigília, 76. évfolyam/ 10. szám.
- dr. Sárík Eszter Katalin (2016) *Vallásosság, értékrend, ifjúság*. PhD értekezés. Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. (<http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/sarik-eszter/sarik-eszter-muhelyvita-ertekezes.pdf> Letöltés dátuma: 2018. május 20.)
- Strathern, Marylin (1987) *The Limits of Auto-Anthropology*. In: Jackson, Anthony (szerk.): *Anthropology at Home*. 16–37. London, Tavistock.
- Szacsvay Éva (2007) *Kegyves adományok: tipológia és topográfia*. (A bánffyhungyadi templom térszimbolikájához). In: Liszka József (szerk.): *Acta Ethnologica Danubiana*, 8–9. Az Etnológiai Központ Évkönyve. 59–78. Komárom – Somorja, Fórum Kisebbségkutató Intézet.
- Szigeti Jenő (2004) *A protestáns népi vallásosság XIX. századi válsága*. In: S. Lackovits Emőke – Mészáros Veronika (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 6. 1. 175–182. Veszprém, Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

- Szigeti Jenő (2013) A házi istentisztelet puritán gyökerei. In: Pilipkó Erzsébet (szerk.): Népi vallásosság a Kárpát-medencében 8. 286–297. Veszprém, Laczkó Dezső Múzeum.
- Tavaszy Sándor (1997) A kálvinista világnézet alapkérdései. In: Németh Pál (szerk.): Magyar református önismereti olvasókönyv. 60–68. Budapest, Kálvin Kiadó.
- Tomka Miklós (1983) A vallásosság mérése. In: Máté-Tóth András – Jahn Mária (szerk.): Studia Religiosa. Tanulmányok a magyarországi református egyház történetéből 1867-1978. főszerkesztő: Dr. Bartha Tibor és Dr. Makkai László. Budapest, A magyarországi református egyház zsinati irodájának sajtóosztálya.
- Tomka Miklós (1994) Egyház és vallásosság a mai Magyarországon. Budapest, Budapesti Műszaki Egyetem.
- Tomka Miklós (2000) Vallás és egyház Magyarországon a rendszerváltás kezdetei óta. *Théma*, 2, 4, 4–26.
- Tomka Miklós (2001) A vallás szerepe az interkulturális kommunikációban. *Vallásföldrajz és a vallási kultúrák regionalitása*. [Online] A UNIWORLD Közhasznú Egyesület Kultúrák Közötti Kommunikáció Szabadegyeteme. Összehasonlító vallástudomány és kultúrák közötti kommunikáció. URL: <http://www.fil.hu/uniworld/kkk/rel/geogr/geogr.htm> – utolsó letöltés: 2014. november 2.
- Tomka Miklós (2005) A legvallásosabb ország? Vallásosság Szatmárban, Erdélyben, Romániában. Budapest – Piliscsaba, PPKE BTK Szociológiai Intézete – TIMP Kft.
- Tomka Miklós (2006) *Vallás és társadalom Magyarországon*. Budapest – Piliscsaba, Loisir.
- Tóth Zoltán (2002) Határok és normák – A Kárpát-medence etnikus mozaikjáról. In: A. Gergely András (szerk.): *A nemzet antropológiája*. Hofer Tamás köszöntése. 29–40. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó.
- Tóth Zsombor (2005) Hitvita és marginália. Megjegyzések a „(hit)vita antropológiájához”. (Esettanulmány). In: Heltai János – Tasi Réka (szerk.): „Tenger az igaz hitrül való egyenetlenségek vitatásának eláradott özöne...” Tanulmányok XVI–XIX. századi hitvitáinkról. 175–197. Miskolc, Miskolci Egyetem BTK Régi Magyar Irodalomtörténeti Tanszék.
- Wallmannn Johannes (2000) *A pietizmus*. Budapest, Kálvin Kiadó.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

ÁLTALÁNOSABB SZAKIRODALMI TÉTELEK A VALLÁS TÉMAKÖRÉBEN

Kutatásunkban felhasználtuk azokat a tanulmányokat is, amelyek nem kifejezetten a magyar református vallásossághoz köthető, hanem más keresztény felekezetekhez is, illetve a vallás speciálisabb dimenzióit érinti (pl. kommunikáció).

Boglár Lajos – Papp Richárd – Tarr Dániel – Tóth Bernadett (1996) Etnikum és vallás. Apróbb írások a vallási kommunikáció témakörében. Budapest.

A kutatást a MTA Politikai Tudományok Intézete Etnoregionális Kutatóközpont kutatói az ELTE Bölcsészettudományi Karának Kulturális Antropológia Tanszékén folyó oktatás keretén belül végezték. A kötet 4 apró írást tartalmaz a vallási kommunikáció témaköréből. A négy írás mindegyike az etnikai szféra és a vallás összefüggéseire irányítja a figyelmet. A módszereket tekintve főképp terepmunka során megfigyelt jelenségeket írták le a szerzők.

Kamarás István (1994) Bensőséges bázisok. Katolikus kisközösségek Magyarországon. Budapest, Országos Közoktatási Intézet.

A kutatás 1986-ban kezdődött az Országos Közművelődési Központ Művelődéskutató Intézetében Vitányi Iván vezetésével. Célja a katolikus kisközösségek 10 éves megfigyelése volt történetük és működésük tekintetében. 1987-ben összekapcsolódott egy Jóri János által vezetett vallásszociológiai kutatással, amelyet a Janus Pannonius Tudományegyetem Jogi Karának Filozófiai Tanszékén végeztek. A módszereket tekintve leginkább rövidített kérdőíves életinterjúkat készítettek, amelyben vizsgálták a válaszadók vallásosságát, viszonyát a vallásukhoz és közösségükhöz, valamint az értékrendjüket.

Kamarás István (1992) Egyházközség-építők. Egyházközségek és papjaik. Egyházfórum, Budapest, A művet a szerző három részre osztja. Az első részben egy régió egyházközségeit mutatja be. A másodikban öt szociografikus riportot közöl. A harmadikban pedig egy utópiát tár az olvasó elé.

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

Tomka Miklós (1991) A magyar katolicizmus. Budapest, Országos Lelkipásztori Intézet, Katolikus Társadalomtudományi Akadémia

A mű megírásának a célja egy olyan kötet elkészítése volt, amely egyszerre tartalmazza a magyar katolikus egyház egyházi- valamint hitéleti adatait, illetve a magyar katolicizmus helyének és szerepének az elemzését. A munka megkövetelné a lelkipásztori munka és az egyházközségi hitélet mindennapjainak vizsgálatát. A mű három részre tagolódik: az elején egy szociológiai tényleírás található, majd a katolicizmus jelével foglalkozik, végül pedig levonja a következtetéseket az egyház és a kereszténység jelenlegi feladatait és lehetőségeit mérlegelve. A szerző a helyzetfelmérés első lépéseként a katolicizmus híveinek, munkatársainak, intézményhálózatának a számbavételét tartja. A katolikusok létszámának a megállapítására három út létezik: a keresztelesekből (valamint a ki- és betelepültekből) való következtetés; azoknak az összegyűjtése, akik katolikusnak vallják, mondják magukat; illetve valamilyen minőségi kritérium alapján történő megállapítás (pl.: rendszeres templomba járás). S e kutatások mellett a szerző segítségére voltak a nemzetközi, illetve az állami vallásstatisztikák is.

Tomka Miklós (2005) A legvallásosabb ország? Vallásosság Szatmárban, Erdélyben, Romániában Pázmány Társadalomtudomány 1. Budapest – Piliscsaba.

Az írás a szatmári, erdélyi és más romániai területen élők vallásosságát tárja föl. Habár az elején leszögezi, hogy a vallásosság nem egy mérhető dolog, csupán a vallásosság megnyilvánulásait lehet kutatni. A dolgozat háromféle adatforrásra és hat részkutatásra támaszkodik (az általános európai tendenciákon és elméleteken túl). Az egyik adatforrás az Európai Értékrend Vizsgálat ('90/91; '95/96 és '99/01-ben volt Romániában adatfelvétele) volt. A másik az Aufbruch/Nem Departures nevű összehasonlító vallásszociológiai vizsgálat egy újabb adatfelvétellel. A harmadik pedig egy kisebb terepmunka és kiegészítő adatfelvétel, amelyet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem szociológus hallgatói a Német Püspöki Kar „Renovabis” alapítványának és a Szatmári Római Katolikus Püspökségének támogatásával végeztek. A hat kutatásból származó adatok részben Romániára és a közép-európai régióra vonatkozó szakirodalmakból, illetve népszámlálási és egyéb statisztikai

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

adatokból, kutatásokból és társadalomtudományi ismeretekből, valamint a 2002-es erdélyi ifjúságkutatásból származnak.

Gereben Ferenc (1998) Vallomások a vallásról In: Máté-Tóth András – Jahn Mária (szerk.): Studia Religiosa. Szeged, Alkalmazott Vallástudományi Csoport.

Interjú, kérdőíves vallásszociológiai kutatással dolgozott a szerző Tomka Miklós nyomán. Vallásosságot többfokú véleményeskálán mérte fel. Hasonló eredményeket kapott ezeken a méréseken, mint korábban Tomka Miklós.

Gereben Ferenc (2004) Vallásosság és egyházkép interjúk tükrében. Budapest – Csíkszereda, Kerkai Jenő Egyházzsociológiai Intézet

A függelékben részleteket találhatunk az interjú kutatásokból. A könyv rövid ajánlása: “Ebben a kötetben arra teszünk kísérletet, hogy — a vallásosság témakörében — párba állítsuk az emberi történetekre, vélekedésekre alapuló interjú műfajt a tudományos analízissel, a sokszor intimnek mondható vallomások az egzaktságra törekvő szociológiai adatelemzéssel. Mindezt azért tesszük, mert plasztikusabb, árnyaltabb képet remélünk a kétfajta módszer együttes alkalmazásától. Vizsgálódásunk empirikus alapját 80 (irányított) beszélgetés képezte.”

Fejős Zoltán – Küllös Ilona szerk. (1990) Vallásosság és népi kultúra a határainkon túl. Budapest, Magyarországgkutató Intézet.

E tanulmánykötet a néprajzkutatók által készített mű. Ahogy az ajánlásban fogalmaz Juhász Gyula, ők sokkal ”lágyabb” kutatási módszerekkel dolgoztak, mint a vallásszociológiai kutatók. A néprajzkutatók számára a határon túli magyarsággal kapcsolatos kutatások nem voltak idegenek, már korábbi kutatásaik során is felkeresték a szomszédos országokban élő magyar csoportokat, szórványokat. A kötet szerkesztői törekedtek arra, hogy minden jelentősebb határon túli magyar csoport vallásos életét bemutassák. A módszereket tekintve friss kutatásokat készítettek a kutatók terepmunka során. Akad néhány tanulmány, amely a népi vallásosságot kisebb, vagy annál nagyobb mértékben egyháztörténeti, művelődéstörténeti megközelítésben vizsgálja. Néprajzkutatás révén a

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

kutatók nem kérdőíves kutatásokkal dolgoztak, hanem főként gyűjtőmunkával, valamint levéltári kutatással. Sok fontos felekezetet is bemutat a mű, illetve területi tekintetben is a legfontosabb magyarlakta területek megjelennek.

Magyar néprajz VII (1990) Főszerkesztő: Dömötör Tekla. Budapest, Akadémiai Kiadó.

A kötet három fő tematika alapján épül fel. Az első rész a magyar népszokásokkal foglalkozik: az emberi élet nagy fordulópontjaival, az ünnepi szokásokkal, a jeles napok népszokásaival. A második rész a magyar vallási néphagyománnyal foglalkozik: a katolikusok, a görög katolikusok, a protestánsok és a protestáns kiségyházak népies hitéletének, vallási szokásainak, ünnepeinek és a vallási hagyományaik mindennapi életet befolyásoló szerepének bemutatása. A harmadik rész a néphit és a "népi tudás" területeit mutatja be: egy-egy falu vagy népcsoport népi hiedelmeit feldolgozó gyűjtés, népies világnépek elemeihez, a magyar néphit természetfeletti lényeihez és a természetfeletti képességű alakok megismeréséhez.

Kardos László (1969) Egyház és vallásos élet egy mai faluban: Bakonycsérnye 1965. Budapest, Kossuth Könyvkiadó.

Bartha Elek (1980) A hitélet néprajzi vizsgálata egy zempléni faluban. Debrecen.

Mindkét monográfia egyetlen település komplex, kvalitatív társadalomtudományi vizsgálatán alapul, ahol a vallást a helyi társadalom teljes tudati és társadalmi kontextusában elemzi.

Barna Gábor (1979) Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén. Budapest, Akadémiai Kiadó.

A mű ajánlója: "E könyv szerzője a Hortobágy vidékének színes, rendkívül gazdag szokás- és hiedelemvilágába kalauzolja el az olvasót. Anyagát elsősorban a századvégi és a század eleji - emlékezettel még utolérhető - népeletről veszi. A Hortobágy-vidék falusi és mezővárosi lakóinak szokásai mellett a pásztorélet hagyományait is vizsgálja. Ismerteti a természetfeletti erővel felruházott emberekkel (boszorkányok, táltosok, halottlátók, tudós pásztorok) és természetfeletti lényekkel (lidérc, kísértet, szecskó stb.) kapcsolatos hiedelmeket. Bőséges anyaggal illusztrálja a jeles napok (karácsony, újév, farsang, húsvét stb.) megünneplésének helyi sajátosságait. Bemutatja a

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

Tiszántúlon sajátos színfoltot jelentő pásztorság, pásztorélet, a legeltető állattartás századfordulón még meglevő hiedelmeit, rítusait, szokásait.”

Horsa Istvánné (2008) Hétköznapi áhítat. In: A felvidékiek népi vallásossága. szerk.: Számadó Emese. Komárom, Klapka György Múzeum.

A Komáromi Klapka György Múzeum “Két haza egy szívben” című néprajzi gyűjteménye alapján készült a mű, azokról, akik az 1947-es lakosságcserevel kapcsolatban valamilyen módon érintettek. A gyűjtés területi szempontból a Duna két oldalára, Magyarországra és Szlovákiára egyaránt összpontosul. Gúta, Naszvad, Madar, Komáromszentpéter, Hetény, Izsa és persze Komárom városának lakóit érinti. A néprajzi gyűjtemény tárgyait 1997-ben felvidéki családok ajándékozták a múzeumnak. A kutatások a római katolikus és a református emlékekkel foglalkoznak. A módszereket tekintve interjúkkal dolgoztak, melyekre adott válaszokat magnetofonnal rögzítették.

Silling István (2003) Vajdasági népi imádságok és nyelvezetük. (A Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma és a Tartományi Oktatási és Művelődési Titkárság támogatásával) Fórum könyvkiadó.

A kötet a vajdasági népi archaikus imádságokat mutatja be. A szerző saját gyűjtéseit, kutatásait használta föl. Majdnem az egész Vajdaságban kutatott. Szinte az egész vajdasági terület magyar lakosságának az imádságai megtalálhatóak a műben. Összesen 330 imádság, amelyeket a szerző 1980 és 1998 között gyűjtött össze.

Morauszki András – Mújdricza Ferenc (én) A vallásosság megjelenési formái Mikházán. Egy erdélyi falu hitélete interjúk tükrében

A kutatás egy erdélyi falu, Mikháza vallásosságát mutatja be. A kutatásban azt vizsgálták, hogy hogyan jelenik meg a vallás a falu lakóinak, túlnyomóan a katolikus közösségnek az életében. A függelékben eredeti interjúkérdések is találhatóak.

https://ujember.hu/wp-content/uploads/2015/05/06_Mikhaza.pdf

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

Átányi Református Egyházközség

3371 Átány, Templom út 2.

06-36/482-805

3371atany@gmail.com

www.tirek.hu/lap/atany

57

Kamarás István (2009) Vallásosság, habitus, ízlés. Kutatási jelentés. Budapest, Loisir Kiadó.

A kutatásban nemcsak a magyarországi katolikusokkal, hanem a hagyományos protestáns felekezetekkel, valamint a protestáns kislefekezetekkel, illetve nem keresztényekkel is foglalkozik a szerző. A mellékleteh a kutatási kérdőíveket is hozzátcsatolta a szerző.

<http://mek.oszk.hu/14600/14652/14652.pdf>

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

KÉRDŐÍV

Saskői Szilvia kutatásvezető és megbízott munkatársai az EFOP-5.2.2-17-2017-00037 azonosítóval „Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére” elnevezésű projekt keretén belül végzik a kutatást. A kutatás célja, hogy megvizsgálja a kisközösségekben (család, település) a vallás és az identitás összefüggéseit, a közösségfejlesztés lehetőségeit. A kérdőív kitöltése NÉVTELEN, a válaszadás ÖNKÉNTES, az adatokat pedig kizárólag STATISZTIKAI összesítések formájában, tudományos célból dolgozzuk fel. Ha kérdése van, munkatársaink szívesen segítenek! Köszönjük, hogy részt vesz a kutatásban!

Kérdőív sorszáma	
Kitöltés időpontja és helye	2018.

I. DEMOGRÁFIAI ALAPADATOK

I/1. Melyik évben született? _____

I/2. Neme: 1. Férfi 2. Nő

I/3. Az állandó lakhelye (település):

I/4. Mi az Ön és szülei/nevelőszülei legmagasabb iskolai végzettsége?

A. Ön	B. Édesapa (nevelőapa)	C. Édesanya (nevelőanya)
1 – nem járt iskolába	1 – nem járt iskolába	1 – nem járt iskolába
2 – 8 osztálynál kevesebb	2 – 8 osztálynál kevesebb	2 – 8 osztálynál kevesebb
3 – befejezett általános iskola	3 – befejezett általános iskola	3 – befejezett általános iskola
4 – szakmunkásképző	4 – szakmunkásképző	4 – szakmunkásképző
5 – szakközépiskolai érettségi, technikum	5 – szakközépiskolai érettségi, technikum	5 – szakközépiskolai érettségi, technikum
6 – gimnáziumi érettségi	6 – gimnáziumi érettségi	6 – gimnáziumi érettségi
7 – felsőfokú szakképzés	7 – felsőfokú szakképzés	7 – felsőfokú szakképzés
8 – főiskolai vagy BA diploma	8 – főiskolai vagy BA diploma	8 – főiskolai vagy BA diploma
9 – egyetemi vagy MA diploma	9 – egyetemi vagy MA diploma	9 – egyetemi vagy MA diploma
10 – egyetemi végzettségnél magasabb (pl. PhD)	10 – egyetemi végzettségnél magasabb (pl. PhD)	10 – egyetemi végzettségnél magasabb (pl. PhD)
99-NT/NV	99-NT/NV	99-NT/NV

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

I/5. Mi (volt) az Ön és szülei/nevelőszülei legutolsó foglalkozása?

A. Ön	B. Édesapa (nevelőapa)	C. Édesanya (nevelőanya)
1. Vezető beosztású (igazgató, menedzser, vezető köztisztviselő)	1. Vezető beosztású (igazgató, menedzser, vezető köztisztviselő)	1. Vezető beosztású (igazgató, menedzser, vezető köztisztviselő)
2. Vállalkozó (legalább 3 alkalmazottal)	2. Vállalkozó (legalább 3 alkalmazottal)	2. Vállalkozó (legalább 3 alkalmazottal)
3. Értelmiségi foglalkozású	3. Értelmiségi foglalkozású	3. Értelmiségi foglalkozású
4. Egyéni vállalkozó (önálló)	4. Egyéni vállalkozó (önálló)	4. Egyéni vállalkozó (önálló)
5. Hivatalnok, irodai dolgozó, asszisztens vagy hasonló	5. Hivatalnok, irodai dolgozó, asszisztens vagy hasonló	5. Hivatalnok, irodai dolgozó, asszisztens vagy hasonló
6. Szolgáltatásban nem fizikai munkát végző (ügynök, eladó stb.)	6. Szolgáltatásban nem fizikai munkát végző (ügynök, eladó stb.)	6. Szolgáltatásban nem fizikai munkát végző (ügynök, eladó stb.)
7. Munkás (fizikai munkát végző)	7. Munkás (fizikai munkát végző)	7. Munkás (fizikai munkát végző)
8. Önálló gazdálkodó	8. Önálló gazdálkodó	8. Önálló gazdálkodó
9. Nyugdíjas	9. Nyugdíjas	9. Nyugdíjas
10. Munkanélküli	10. Munkanélküli	10. Munkanélküli
12. Gyes-en, Gyed-en van	12. Gyes-en, Gyed-en van	12. Gyes-en, Gyed-en van
13. Háztartásbeli	13. Háztartásbeli	13. Háztartásbeli
14. Egyéb	14. Egyéb	14. Egyéb

99-NT/NV

I/6. Összességében hogy érzi, Önök anyagilag...

- 1 – gondok nélkül élnek?
- 2 – beosztással jól kijönnek?
- 3 – éppen hogy kijönnek a jövedelmekből?
- 4 – hónapról-hónapra anyagi gondjaik vannak?
- 5 – nélkülözések között élnek?
- 99 – NT/NV

I/7. Milyen felekezetű (volt) édesapja/nevelőapja? 99-NT/NV

I/8. Milyen felekezetű (volt) édesapja/nevelőapja? 99-NT/NV

I/9. Hol születtek és élnek/éltek az Ön szülei/nevelőszülei? 99 - NT/NV

		Édesanya/ nevelőanya	Édesapa/ nevelőapa
1. Születési hely	ország		
	település		
2. Jelenleg hol élnek? (Ha már nem élnek: hol volt utolsó lakhelyük?)	ország		
	település		

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

I/10. Mi az ön családi állapota?

1 – hajadon/nőtlen

2 – házas

3 – bejegyzett élettársi kapcsolat

4 – elvált

5 – özvegy

99 – NT/NV

I/11. Hány gyermeke született Önnek? 99-NT/NV

I/12. Véleménye szerint mennyire szükségesek az alábbi felsoroltak a gyermekvállaláshoz?

	Nem szükséges				Nagyon szükséges	NT/NV
1. Megfelelő anyagi háttér	1	2	3	4	5	99
2. Saját lakás/ház	1	2	3	4	5	99
3. Stabil párkapcsolat	1	2	3	4	5	99
4. Biztos munkahely	1	2	3	4	5	99
5. Állam támogatása (GYES, GYED, CSOK)	1	2	3	4	5	99
6. Házasság	1	2	3	4	5	99
7. Szerelem	1	2	3	4	5	99
8. A társadalom jövőjéért, a megmaradásért érzett felelősség	1	2	3	4	5	99
9. Rokonok, szomszédok, barátok, akik ha kell, segítenek	1	2	3	4	5	99

II. A KÖZÖSSÉG SZÍNTEREI

II/1. Milyen szolgáltatások érhetők el az Ön településén az alábbiak közül és azokkal mennyire elégedett?

	Elérhető	Nem érhető el	Egyáltalán nem elégedett	Inkább nem elégedett	Inkább elégedett	Nagyon elégedett
1. Bölcsőde			1	2	3	4
2. Óvoda			1	2	3	4
3. Általános iskola			1	2	3	4
4. Középiskola			1	2	3	4
5. Vegyesbolt			1	2	3	4
6. Szupermarket/hipermarket			1	2	3	4
7. Étterem			1	2	3	4
8. Mozi			1	2	3	4
9. Kultúrház (közösségi ház)			1	2	3	4
10. Kocsma (presszó)			1	2	3	4
11. Színház			1	2	3	4
12. Házi orvos			1	2	3	4
13. Gyógyszertár			1	2	3	4
14. Könyvtár			1	2	3	4

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Átányi Református Egyházközség

3371 Átány, Templom út 2.

06-36/482-805

3371atany@gmail.com

www.tirek.hu/lap/atany

61

II/2. Most különböző közintézményeket és szervezeteket fogunk felsorolni. Kérem, mondja meg ezekről, hogy mennyire bízunk bennük!

	Egyáltalán nem	Inkább nem	Inkább igen	Teljes mértékben	NT/NV
1. Média	1	2	3	4	99
2. Bíróság	1	2	3	4	99
3. Rendőrség	1	2	3	4	99
4. Hadsereg	1	2	3	4	99
5. Egyház	1	2	3	4	99
6. Multinacionális cégek	1	2	3	4	99
7. Politikai pártok	1	2	3	4	99
8. Bankok, biztosítók	1	2	3	4	99
9. Magyar kis- és középvállalkozások	1	2	3	4	99
10. Magyarország Kormánya	1	2	3	4	99
11. Helyi Önkormányzat	1	2	3	4	99
12. ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete)	1	2	3	4	99
13. Európai Unió	1	2	3	4	99
14. NATO	1	2	3	4	99
15. Egyesült Államok (USA)	1	2	3	4	99
16. Oroszország	1	2	3	4	99
17. Németország	1	2	3	4	99

II/3. Mennyire ért egyet a következő megállapításokkal, a településen működő református egyház közösségszervező szerepéről? A HELYI REFORMÁTUS EGYHÁZ FELADATA, HOGY...

	Egyáltalán nem ért egyet	Inkább nem ért egyet	Inkább egyetért	Teljes mértékben egyetért	NT/NV
1. hivatalos ünnepek (programok) keretében megemlékezzen a magyar történelem jeles eseményeiről és évfordulóiról	1	2	3	4	99
2. kötetlenebb családi programokat rendezzen	1	2	3	4	99
3. művészeti (irodalmi, zenei, képzőművészeti) programokat rendezzen	1	2	3	4	99
4. az egyházi, ünnepi liturgia megtartására szorítkozzon	1	2	3	4	99
5. iskolát (óvodát) tartson fenn	1	2	3	4	99
6. kapcsolatokat építsen más települések református gyülekezeteivel	1	2	3	4	99
7. kirándulásokat szervezzen	1	2	3	4	99
8. nyári táborokat szervezzen	1	2	3	4	99
9. kiadványokat jelentessen meg	1	2	3	4	99

II/4. Ki számít sikeresnek Ön szerint? Kit tekint Ön sikeresnek? Kérem, mondja meg, mi Ön szerint az alábbiak közül a legfontosabb! HA VÁLASZOLT: És mi Ön szerint a második legfontosabb ezek közül? 99-NT/NV

1 – hasznos a közössége, a társadalom számára

VÁLASZ:

2 – jó emberi kapcsolatokkal rendelkezik, boldog családja van

1. választás:

3 – azt csinálhatja, amit szeret

4 – jó hírnévnek, nagy ismertségnek örvend

2. választás:

5 – gazdag, nincsenek anyagi gondjai

II/5. Mit gondol (tippelje meg), hány magyar él jelenleg a Kárpát-medencében?

99-NT/NV

----- fő

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

II/6. Mit gondol (tippelje meg), 2050-re hogyan fog változni a Kárpát-medencei magyarok száma? 99-NT/NV

- 1 – jelentősen, több mint 10%-kal növekedni fog
- 2 – kis mértékben, 1-10%-kal növekedni fog
- 3 – stagnál, marad a jelenlegi szám
- 4 – kis mértékben, 1-10%-kal csökkenni fog
- 5 – nagy mértékben, több mint 10%-kal csökkeni fog

III. VALLÁS ÉS FELEKEZET

III/1. Az alábbi kijelentések közül, melyekkel tud azonosulni és mennyire: 1- Egyáltalán nem jellemző rám; 2 - Kevésbé jellemző rám; 3- Valamennyire jellemző rám; 4- Nagyjából jellemző rám; 5- Teljes mértékben jellemző rám

Kijelentések	Mennyire tud azonosulni					NT/NV
1. Hiszek egy személyes, engem szerető Istenben.	1	2	3	4	5	99
2. Szerintem Isten egy mindenséget betöltő energia.	1	2	3	4	5	99
3. Szívesen olvasok vallásos tartalmú könyveket, de csak keresztény szerzőktől.	1	2	3	4	5	99
4. Szívesen olvasok vallásos tartalmú könyveket, legyen bárki a szerzője.	1	2	3	4	5	99
5. Otthon rendszeresen imádkozom, beszélgetek Istennel.	1	2	3	4	5	99
6. Gyakran beszélgetek barátaimmal, ismerőseimmel vallásos, lelki témákról.	1	2	3	4	5	99
7. Gyakran járok ki a természetbe azért, hogy megtapasztaljam egy természetfeletti lény (Isten) jelenlétét.	1	2	3	4	5	99
8. Ha problémákkal találkozom, gyakran kérem Isten segítségét.	1	2	3	4	5	99
9. Lelki témájú kérdéseimmel meg szoktam keresni egy vallásos vezetőt.	1	2	3	4	5	99
10. Számomra a vallás egy magánéleti kérdés, nem osztom meg másokkal.	1	2	3	4	5	99
11. Vallásosságomat jobban jellemzik a tettek, mint az imák.	1	2	3	4	5	99
12. Sokszor elgondolkodom vallásos, lelki kérdésekről, de nem szoktam imádkozni.	1	2	3	4	5	99

III/2. Mennyire ért egyet a református egyházzal és vallással kapcsolatos alábbi kijelentésekkel?

	Teljesen egyetért	Többnyire egyetért	Egyet is ért meg nem is	Többnyire nem ért egyet	Egyáltalán nem ért egyet	NT/NV
1. A református istentiszteletekből nem maradhat el a zsolotáréneklés.	5	4	3	2	1	99
2. A református egyház történelmi jelentősége az, hogy nemzetmegtartó erőként működött.	5	4	3	2	1	99
3. Az intézményes, szervezett egyház ma egyre inkább veszít jelentőségéből, a jövő a kis, akár házanként szerveződő közösségeké.	5	4	3	2	1	99
4. A Bibliában, főleg a történeti könyvekben vannak pontatlanságok, tévedések, így nem állíthatjuk, hogy teljes egészében tévedhetetlen volna.	5	4	3	2	1	99
5. A magyar lélek ősi alapvonásai a keresztyénséggel a kálvinizmus kemény, harcos, szigorú alakjában találkoznak össze leginkább. Éppen ezért lett a kálvinizmus nálunk is nemzeti vallás, magyar világnézet.	5	4	3	2	1	99
6. Istent megismerni a Szentírásból lehet, ezért fontos a Biblia ismerete, és az azt magyarázó prédikáció.	5	4	3	2	1	99
7. Mély és odaadó imádság közben könnyen megtörténik, hogy az ember elérzékenyül, megrendül, könnyekre fakad.	5	4	3	2	1	99
8. Mi magyar reformátusok két örökséget kaptunk: evangélium szerint megtisztított hitünket s magyar	5	4	3	2	1	99

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

Átányi Református Egyházközség

3371 Átány, Templom út 2.

06-36/482-805

3371atany@gmail.com

www.tirek.hu/lap/atany

63

mivoltunkat. E kettő egymástól elválaszthatatlan. A kettős felelősség súlya alól nem lehet szabadulni. Megváltozhatatlan magyar református sors: a kettős örökséggel élnünk vagy halnunk kell.						
9. A református istentisztelet jelenlegi formája passzív, száraz, túlságosan beszédcentrikus és nem ad lehetőséget arra, hogy a gyülekezet tagjai ne csak értelmükkel, de szívükkel és lelkükkel is részt vegyenek benne.	5	4	3	2	1	99
10. A református keresztyén életében központi helyen áll az istentiszteletre járás, mert ez az egyházi életünk középpontja. Innen árad ki a melegség annak egész területére, minden részletére.	5	4	3	2	1	99
11. Az egyház kiemelt feladata a magyar nyelv és a nemzeti kultúra ápolása, a hagyományok átadása az új nemzedékeknek.	5	4	3	2	1	99
12. A református család fontos ismertető jele a lehetőleg naponta megtartott közös áhítat, bibliaolvasással, énekléssel és imádsággal.	5	4	3	2	1	99
13. A református ember felelősséggel tartozik azért a közösségért, melybe született, mert Isten helyezte oda. Nem véletlenül van ott, hanem Istentől küldetést kapott, amit hűséggel teljesítenie kell.	5	4	3	2	1	99
14. A kötött szövegű, betanult imádságok az üres vallásosság jelei.	5	4	3	2	1	99
15. A református ember életének elmaradhatatlan része a mindennapi bibliaolvasás és imádság.	5	4	3	2	1	99
16. A református vallás gyakorlására során az egyéni alkalmak fontosabban számomra, mint a közösségek.	5	4	3	2	1	99

III/3. Milyen gyakran olvas Ön Bibliát? Az Önre legjellemzőbb választ jelölje be!

1. Naponta többször is előveszem.
2. Általában naponta.
3. Hetente többször.
4. Amikor szomjazom az Igére.
5. Amikor csendességet tudok tartani.
6. Hetente legalább egyszer.
7. Amikor társaságot találok hozzá.
8. Havonta azért néhányszor előveszem.
9. Amikor időm engedi.
10. Nem szoktam rendszeresen olvasni.
11. Elég az, amit a templomban hallok.
12. Egyéb, éspedig: _____ 99-NT/NV

III/4. Otthon, hogyan szokott Ön imádkozni? Az Önre legjellemzőbb választ jelölje be!

1. Csak tanult imádsággal, térdelve.
2. Csak saját szöveggel, térdelve.
3. Tanult és saját szöveggel, vegyesen, térdelve.
4. Csak tanult imádsággal, ülve.
5. Csak saját szöveggel, ülve.
6. Tanult és saját szöveggel, vegyesen, ülve.
7. Csak tanult imádsággal, állva.
8. Csak saját szöveggel, állva.
9. Tanult és saját szöveggel, vegyesen, állva.
10. Egyéb, éspedig: _____ 99-NT/NT

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

III/5. Milyen rendszerességgel szokott Ön imádkozni? Az Önre legjellemzőbb választ jelölje be!

1. Naponta többször.
2. Naponta egyszer.
3. Hetente többször.
4. Hetente egyszer.
5. Ritkábban, mint hetente.
6. Csak az istentiszteleteken.
7. Nem szoktam imádkozni.
8. Egyéb, éspedig: _____ 99-NT/NV

III/6. Milyen rendszeresen jár Ön templomba? Az Önre legjellemzőbb választ jelölje be!

1. Hacsak lehet, minden alkalmon részt veszek.
2. Ha van időm, vasárnap általában részt veszek.
3. A vasárnap délelőtti istentiszteletre járok.
4. Havonta többször elmegyek.
5. Általában havonta egyszer járok templomba.
6. Az ünnepekkor többnyire elmegyek.
7. Évente egyszer-kétszer elmegyek.
8. Csak a nagyobb családi ünnepek alkalmával megyek templomba (keresztelő, konfirmáció, esküvő).
9. Nem járok templomba.
10. Egyéb, éspedig: _____ 99-NT/NV

III/7. Kérem, mondja meg, hogy mennyire tartja fontosnak az egyházi szertartást az alábbiaknál:

	Egyáltalán nem fontos	Inkább nem fontos	Inkább fontos	Nagyon fontos	NT/NV
Születés (keresztelés)	1	2	3	4	99
Konfirmáció	1	2	3	4	99
Házasságkötés (esküvő)	1	2	3	4	99
Temetés	1	2	3	4	99

III/8. Összességében mennyire fontos Önnek a vallás a mindennapi életében? 99-NT/NV

egyáltalán nem fontos	1	2	3	4	5	6	7	8	9	nagyon fontos

III/9. Édesanyja életében mennyire tölt(ött) be fontos szerepet a vallás? 99-NT/NV

egyáltalán nem fontos	1	2	3	4	5	6	7	8	9	nagyon fontos

III/10. Édesapja életében mennyire tölt(ött) be fontos szerepet a vallás? 99-NT/NV

egyáltalán nem fontos	1	2	3	4	5	6	7	8	9	nagyon fontos

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

III/11. Nagyszülei életében mennyire tölt(ött) be fontos szerepet a vallás? 99-NT/NV

egyáltalán nem fontos										nagyon fontos
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

IV. NEMZET ÉS IDENTITÁS

IV/1. Mennyire ért egyet az alábbi kijelentésekkel? Az, hogy magyarnak születtem...

	Teljesen egyetért	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Egyáltalán nem ért egyet	NT/NV
1. könnyíti az életemet	4	3	2	1	99
2. büszkeséggel tölt el	4	3	2	1	99
3. közömbös számomra	4	3	2	1	99
4. előnyt jelent	4	3	2	1	99
5. szégyennel tölt el	4	3	2	1	99
6. hátrányt jelent	4	3	2	1	99
7. természetes dolog	4	3	2	1	99

IV/2. Mennyire ért egyet az alábbiakkal? Ahhoz, hogy valaki magyarnak számítson fontos, hogy ...

	Teljesen egyetért	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Egyáltalán nem ért egyet	NT/NV
1. legalább egyik szülője magyar legyen	4	3	2	1	99
2. mindkét szülője magyar legyen	4	3	2	1	99
3. magyar legyen az anyanyelve	4	3	2	1	99
4. magyar állampolgár legyen	4	3	2	1	99
5. tisztelje a piros-fehér-zöld zászlót	4	3	2	1	99
6. magyarnak tartsa magát	4	3	2	1	99
7. ismerje és/vagy szeresse a magyar kultúrát	4	3	2	1	99
8. magyar szertartási nyelvű egyházhoz tartozzon	4	3	2	1	99
9. Magyarországon szülessen	4	3	2	1	99
10. élete legnagyobb részében magyarok között éljen	4	3	2	1	99
11. történelmi Magyarországon szülessen	4	3	2	1	99
12. jól beszéljen magyarul	4	3	2	1	99

IV/3. Soroljon fel HÁROM, a magyarságot, a magyar nemzetet képviselő személyt! 99-NT/NV

1. _____ 2. _____ 3. _____

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

IV/4. Nevezzen meg HÁRMAT, a magyar történelem legkudarcosabb eseményeiből, korszakaiból! 99-NT/NV

1. _____ 2. _____ 3. _____

IV/5. Nevezzen meg HÁRMAT, a magyar történelem legdicsőségesebb eseményeiből, korszakaiból! 99-NT/NV

1. _____ 2. _____ 3. _____

IV/6. Nevezzen meg HÁRMAT, a magyar reformátusság legkiemelkedőbb személyei közül! 99-NT/NV

1. _____ 2. _____ 3. _____

IV/7. Nevezzen meg HÁRMAT, a magyar kultúra legkiemelkedőbb személyei közül! 99-NT/NV

1. _____ 2. _____ 3. _____

IV/8. A családjukban mely történelmi vagy vallási (bibliai) események kerülnek szóba leginkább? (Maximum 3 válasz adható) 99: NT/NV

1. _____ 2. _____ 3. _____

IV/9. Ön szerint a Kárpát-medencében élő magyarokra milyen mértékben jellemzőek az alábbi tulajdonságok? Kérjük, értékelje egy 0-tól 10-ig terjedő skálán, ahol a 0 azt jelenti egyáltalán nem jellemző, a 10-es pedig azt, hogy teljes mértékben jellemző rájuk.

	Egyáltalán nem jellemző											Teljes mértékben jellemző	NT/NV
1. erőszakos	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
2. intelligens	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
3. lusta	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
4. önző	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
5. segítőkész	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
6. tehetetlen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
7. toleráns	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
8. versenyszellemű	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
9. összetartó	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
10. öntelt	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
11. becsületes	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
12. igénytelen	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	
13. nemzeti érzelmű	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	99	

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

V. ÉLETMÓD

V/1. A következő magyarországi TV csatornák közül melyeket szokta nézni, és milyen gyakran?

	Nem nézem	Havonta párszor	Heti egyszer	Hetente párszor	Naponta	NT/NV
Köztvé (M1, Duna)	1	2	3	4	5	99
HírTV	1	2	3	4	5	99
ATV	1	2	3	4	5	99
RTL Klub	1	2	3	4	5	99
TV2	1	2	3	4	5	99
Helyi, regionális TV	1	2	3	4	5	99
sportcsatornák (Sport 1, Digi Sport, Eurosport)	1	2	3	4	5	99
filmcsatornák (Mozi+, HBO, Film+)	1	2	3	4	5	99
ismeretterjesztő csatornák (Viasat History, Docu, Reality, Spectrum, Nat. Geo Wild)	1	2	3	4	5	99
gasztronómiai csatornák (Paprika TV, LiChi TV)	1	2	3	4	5	99

V/2. Hány fő és hány generáció él együtt az Ön családjában, a háztartásában? 99-NT/NV

_____ fő

_____ generáció

V/3. Mennyire ért egyet a családdal kapcsolatos következő megállapításokkal? MINT A NEM VALLÁS SZERINT ÉLŐ CSALÁDOK(BAN)

	Teljesen egyetért	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Egyáltalán nem ért egyet	NT/NV
1. a vallás szerint élő családok összetartóbbak...	4	3	2	1	99
2. a vallás szerint élő családokban kevesebb a veszekedés...	4	3	2	1	99
3. a vallás szerint élő családok több időt töltenek együtt...	4	3	2	1	99
4. a vallás szerint élő családok anyagilag jobb helyzetben vannak...	4	3	2	1	99
5. a vallás szerint élő családok boldogabbak, kiegyensúlyozottabbak...	4	3	2	1	99
6. a vallás szerint élő családokban ritkább a válás...	4	3	2	1	99
7. a vallás szerint élő családokban több gyermek születik...	4	3	2	1	99
8. a vallás szerint élő családokban többet olvasnak....	4	3	2	1	99

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

V/4. Mennyire ért egyet a helyi református gyülekezettel (közösséggel) kapcsolatos következő megállapításokkal?

	Teljesen egyetért	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Egyáltalán nem ért egyet	NT/ NV
1. a református gyülekezet erejét az mutatja, hogy tagjai közül hányan fizetnek egyházi adót	4	3	2	1	99
2. a református gyülekezet erejét az mutatja, hogy tagjai közül hányan járnak rendszeresen Istentiszteletre	4	3	2	1	99
3. a református gyülekezet erejét az mutatja, hogy tagjai közül hányan járnak az egyház által szervezett egyéb programokra	4	3	2	1	99
4. a református gyülekezet erejét az mutatja, hogy a presbiterek között vannak fiatalok is	4	3	2	1	99
5. a református gyülekezet erejét az mutatja, hogy milyen mértékben tud pályázati és támogatási forrásokat megszerezni a közösség építésére	4	3	2	1	99
6. a református gyülekezet erejét az mutatja, hogy egy évben hány rendezvényt tud megszervezni	4	3	2	1	99
7. a református gyülekezet erejét az mutatja, ha létszáma az elmúlt években nem csökkent	4	3	2	1	99
8. a református gyülekezet erejét az mutatja, hogy milyen állapotban van a templom (kívül és belül), a templomkert és a parókia épületegyüttese	4	3	2	1	99

V/5. Mennyire jellemző, hogy napi rendszerességgel munka vagy tanulás miatt más településre utazik, ingázik?

- 1 – minden munkanapon (heti 5-6 nap) másik településre utazom
- 2 – a munkanapok többségében (heti 3-4 nap) másik településre kell utaznom
- 3 – a munkanapok csekély részében (heti 1-2 nap) kell más településre utaznom
- 4 – egyáltalán nem jellemző, hogy más településre kell utaznom

V/6. Dolgozott vagy tanult már valaha külföldön?

- 1 – igen, körülbelül hónapot
- 2 – nem
- 99 – Nem válaszol

V/7. Hol, melyik országban dolgozott vagy tanult? TÖBB EMLÍTÉS IS LEHETSÉGES

.....

V/8. Hol, melyik országban tanulna vagy dolgozna a jövőben? TÖBB EMLÍTÉS IS LEHETSÉGES

.....

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

VI. ÉRTÉKREND ÉS VÉLEMÉNY

VI/1. Az alábbi tevékenységeket Ön mennyire ítéli el?

	Elítélendő				Nem ítélendő el	NT/NV
Rendszeres, nagymértékű alkoholfogyasztás	1	2	3	4	5	99
kábítószer-fogyasztás	1	2	3	4	5	99
abortusz – művi terhesség-megszakítás	1	2	3	4	5	99
homoszexualitás	1	2	3	4	5	99
szerencsejáték-szenvedély	1	2	3	4	5	99
lopás	1	2	3	4	5	99
félrelépés, házasságtörés	1	2	3	4	5	99
válás	1	2	3	4	5	99
állatkínzás	1	2	3	4	5	99
házastárssal szembeni erőszakos viselkedés	1	2	3	4	5	99
Gyermekkel szembeni rendszeres testi fenyegetés	1	2	3	4	5	99
Gyermek rendszeres érzelmi vagy lelki bántalmazása	1	2	3	4	5	99
bliccelés	1	2	3	4	5	99
káromkodás	1	2	3	4	5	99
pletykálás	1	2	3	4	5	99
újszülöttről való lemondás	1	2	3	4	5	99
prostituáció	1	2	3	4	5	99
megvesztegetés	1	2	3	4	5	99
közpénz eltulajdonítása, korrupció	1	2	3	4	5	99
adócsalás	1	2	3	4	5	99
halálbüntetés	1	2	3	4	5	99

VI/2. Most egy felsorolás fog következni, kérem, mondja, hogy hisz-e Ön a következőkben?

	Egyáltalán nem hisz benne	Inkább nem hisz benne	Inkább hisz benne	Teljes mértékben hisz benne	NT/NV
Horoszkóp	1	2	3	4	99
Szeplőtelen fogantatás	1	2	3	4	99
Lélekvándorlás	1	2	3	4	99
UFO (földönkívüliek)	1	2	3	4	99
Ördög	1	2	3	4	99
Turul madár	1	2	3	4	99
Pokol	1	2	3	4	99
Szentháromság	1	2	3	4	99
Agykontroll	1	2	3	4	99
Feltámadás	1	2	3	4	99
táltos, sámán	1	2	3	4	99
csodák	1	2	3	4	99
halál utáni élet	1	2	3	4	99
jóslás	1	2	3	4	99
menyország	1	2	3	4	99
telepátia	1	2	3	4	99
kabala, talizmán	1	2	3	4	99
Isten	1	2	3	4	99

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Átányi Református Egyházközség

3371 Átány, Templom út 2.

06-36/482-805

3371atany@gmail.com

www.tirek.hu/lap/atany

70

Köszönjük, hogy kitöltötte kérdőívünket!

Kedvezményezett: Átányi Református Egyházközség - 3371 Átány, Templom út 2.

„Vallás és kultúra a családokért - Nemzetközi kutatás a vallás és nemzeti identitás relációjának feltérképezésére, a közösség fejlesztésére”

EFOP-5.2.2-17-2017-00037

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFECTETÉS A JÖVŐBE